

Linnéuniversitetet

Kalmar Växjö

Masteruppsats

Demokratins reträtt orsak och verkan

Författare: Mikael Andersson

Handledare: Emil Uddhammar

Examinator: Karl Loxbo

Termin: HT-2019

Ämne: Statsvetenskap

Nivå: Masteruppsats

Kurskod: 5SK30E

Abstract

Statistics from Freedom House show that 2018 is the thirteenth consecutive year with democratic decline. This paper examines underlying causes to this democratic decline. This is done through literature review of current research in the field of democracy development. By using descriptive idea analysis of selected research literature, the paper aims to clarify the current debate on the challenges of democracy. The study somewhat supports that long-term liberal democracy creates conditions that potentially cause its own retreat. This is because long-term liberal democracy provides peace and growth, which is unequally distributed in society and leads to increased social divisions. As a result, large groups of people no longer feel included in society, which in turn will pave the way for populist movements and potential autocratic leaders. The study also somewhat supports that there has been a weakening in the functioning of the democratic institutions to act as gatekeepers, keeping potential autocrats out of power. Increased democracy and transparency in the democratic processes has made it easier for potential autocrats to come to power. All in all, there is some support for the hypothesis of the essay: The more democracy the greater the risk that the democratic system will weaken.

Nyckelord: Demokrati, demokratiska institutioner, demokratisk reträtt, demokratisk tillbakagång, gatekeeper, liberal demokrati, politiskt ledarskap, populism, potentiella autokrater

Innehållsförteckning

1. Introduktion	1
2. Bakgrund	2
3. Uppsatsens syfte, hypotes och frågeställningar	3
4. Teori och begrepp	3
4.1. Demokratins dimensioner och grundvillkor	3
4.2. Liberal demokrati	6
4.3. Populism	8
5. Material och metod	11
5.1. Litteratur och artiklar	11
5.2. Idéanalys	11
5.2.1. Beskrivande idéanalys	13
5.3. Analysmodell	14
6. Resultatredovisning	15
6.1. Marc Plattner (2015)	15
6.1.1. Analys	16
6.2. Francis Fukuyama (2015)	16
6.2.1. Analys	17
6.3. Roger Eatwell & Matthew Goodwin (2018)	17
6.3.1. Analys	19
6.4. Steven Levitsky & Daniel Ziblatt (2018)	20
6.4.1. Analys	25
6.5. David Runciman (2019)	25
6.5.1. Analys	31
6.6. Nadia Urbinati (2019)	32
6.6.1. Analys	36
6.7. Marc Plattner (2019)	38
6.7.1. Analys	40
6.8. Teyssou & Spangenberg (2019)	41
6.8.1. Analys	41

7. Avslutande slutsatser	42
7.1. Sammanfattande analys	42
7.1.1. Politiskt ledarskap	42
7.1.2. Demokratins form	44
7.1.3. Känsla av inkludering i samhället	45
7.1.4. De demokratiska institutionernas funktion	46
7.1.5. Tillgång till information och fakta	47
7.2. Besvarande av forskningsfrågorna	49
7.2.1. Anses det inom aktuell forskning att det har skett en försvagning av demokratin?	49
7.2.2. Vilka orsaker anges inom aktuell forskning till att demokratin försvagas?	49
7.2.3. Visar aktuell forskning att alltför högt deltagande och öppenhet i demokratiska processer riskerar att leda till att den liberala demokratin försvagas?	50
7.2.4. Går det att finna belägg inom aktuell forskning att demokratins försvagning påverkar synen på begreppet demokrati?	50
7.3. Slutord	51
7.4. Förslag till fortsatt forskning	51
8. Källförteckning	53
8.1. Litteratur	53
8.2. Publikationer	54
8.3. Elektroniska källor	55

1. Introduktion

Det finns idag många tecken på att demokratin är på reträtt. Frågan är hur sårbar vår demokrati är för denna reträtt? Kommer demokratin överhuvudtaget att överleva? Eller kommer vår uppfattning om vad som utgör en demokrati att förändras och anpassas efter de förutsättningar som denna demokratiska reträtt innebär? Denna uppsats fokuserar på orsakerna till att demokratin är på tillbakagång. Genom att undersöka bakomliggande orsaker till varför demokratin idag håller på att försvagas på många håll i världen kan vi även tolka vilka konsekvenser som denna tillbakagång innebär för de demokratiska värdena. Leder den demokratiska försvagningen till att vi ändrar vår uppfattning om vad som utgör grundstenarna i en demokrati? Kanske är det en ny sorts demokrati som växer fram ur denna demokratiska reträtt?

En tämligen vanlig uppfattning är att demokratier dör genom väpnade uppror och militärkupper såsom det t.ex. gick till när Augusto Pinochet tog makten i Chile 1973. Genom sin position som general hade Pinochet kontroll över Chiles väpnade styrkor med vilka han tog kontroll över landet. På några timmar hade Pinochets mannar dödat den demokratiskt valde presidenten Salvador Allende och därmed även dödat demokratin i Chile. Under det kalla kriget var också militärkupper den absolut vanligaste orsaken till demokratiska haverier. I länder såsom Argentina, Brasilien, Ghana, Grekland, Guatemala, Nigeria, Pakistan, Peru, Thailand, Turkiet och Uruguay störtades demokratin på detta sätt, genom militär styrka och tvång. (Levitsky & Ziblatt, 2018, 2-3). Detta är dock inte det enda sätt som demokratier dör på. Efter att kalla kriget tog slut är det inte längre främst generaler som med hjälp av sina väpnade styrkor störtar demokratiska regimer. Idag påbörjas den demokratiska reträtten i röstlokalerna. Framförallt är det de demokratiskt valda ledarna som idag ligger bakom demokratiska sammanbrott och bakslag. Det är de nuvarande demokratiska ledarna som frivilligt öppnat upp för potentiella autokrater att påverka de demokratiska institutionerna och dess demokratiska normer. (Levitsky & Ziblatt, 2018, 5).

Historien kan lära oss av misstag som tidigare demokratiska ledare har gjort när de öppnat dörren för potentiellt autokratiska ledare, liksom att vi kan dra lärdom av hur andra demokratier lyckats hålla extremister borta från makten. Det är nämligen slående hur demokratiskt valda potentiella autokrater i olika delar av världen använder liknande strategier för att undergräva demokratiska institutioner. Liksom hur de

använder demokratins institutioner, genom vilka de kommit till makten i första skedet, för att gradvis, subtilt och till och med lagligt döda demokratin. (Levitsky & Ziblatt, 2018, 6-7). Genom att synliggöra dessa mönster blir den demokratiska reträttens små steg mindre diffusa. Därigenom blir det också lättare för demokratiska ledare och partier att motverka potentiella risker för kommande demokratiska tillbakasteg.

2. Bakgrund

Trots att demokrati kan spåras tillbaka till det antika Grekland är demokrati ett tämligen modernt fenomen. Med några få undantag har utvecklingen med nationers transformering från autokrati till demokrati huvudsakligen skett under 1900-talet och då speciellt under den andra halvan av 1900-talet. (Roser, 2019). 1945, året som andra världskriget tog slut, fanns det t.ex. endast 12 demokratier i världen och hela 137 autokratier enligt statistik sammanställd av Our World In Data. Sedan dess har det skett en markant ökning av antalet demokratier. Denna ökning har skett genom att det dels har bildats fler nationer i världen men framförallt genom att tidigare autokratier genomgått en demokratiseringsprocess. Speciellt innebar perioden efter att kalla kriget upphörde, genom Berlinmurens fall 1989 och Sovjetunionens upplösning 1991, en stor ökning av antalet demokratier. (Roser, 2019). Det första decenniet efter kalla krigets upphörande var också en tid präglad av demokratisk optimism, en tid då det på allvar kunde pratas om demokratiska vindar i världen. (Stewart, 2013, 16, 34; Levitsky & Ziblatt, 2018, 206). Denna starka tillväxt av antalet demokratier upphörde dock 2011, vilket är årtalet som världen (hittills) haft flest nationer som kan kategoriseras som demokratier. 2011 fanns det enligt statistiken hos Our World In Data 101 demokratier i världen och 78 autokratier. 2018 hade antalet demokratier minskat till 99. (Roser, 2019).

Denna minskning är förvisso marginell varför vi fortsatt borde kunna se på världen av idag som en värld i en tidsera präglad av demokratins framgångar. Det finns dock tydliga indikationer på att så inte är fallet. Statistiken hos Our World In Data tar nämligen inte hänsyn till hur demokratin fungerar i de länder som rankas som demokratier. Our World In Datas statistik ger inga nyanser, antingen uppnår en nation status som demokrati eller gör den det inte. (Roser, 2019). De rapporter som Freedom House årligen publicerar gällande friheten i världen visar dock att demokratin är på tillbakagång. I 2019 års rapport konstateras att 2018 innebar det trettonde året i rad som friheten i världen har minskat genom globala nedgångar i politiska rättigheter och

medborgerliga friheter. I och med att den globala genomsnittliga poängen i beräkningarna hos Freedom House har sjunkit varje år samtidigt som länder med nettopoängsänkningar konsekvent överträffat dem med nettopoängsförbättringar går det med fog hävda att demokratin är på reträtt i ett globalt perspektiv. (Freedom House, 2019).

3. Uppsatsens syfte, hypotes och frågeställningar

Syftet för denna uppsats är att undersöka vad den aktuella forskningen säger om bakomliggande orsaker till varför demokratin idag är på reträtt, med målet att reda ut vilka huvudspåren är i dagens idédebatt om demokratins tillbakagång och hitta gemensamma nämnare gällande orsaker till demokratins reträtt. Ett ytterligare syfte är att undersöka huruvida den aktuella forskningen ger belägg för hypotesen: Desto mer demokrati desto större risk att det demokratiska systemet försvagas.

Utifrån uppsatsens syfte har följande frågeställningar formulerats:

- Anses det inom aktuell forskning att det har skett en försvagning av demokratin?
- I sådant fall, vilka orsaker anges inom aktuell forskning till att demokratin försvagas?
- Visar aktuell forskning att alltför högt deltagande och öppenhet i demokratiska processer riskerar att leda till att den liberala demokratin försvagas?
- Går det att finna belägg inom aktuell forskning att demokratins försvagning påverkar synen på begreppet demokrati?

4. Teori och begrepp

I detta avsnitt presenteras de teoretiska ramar och teorier som ligger till grund för denna uppsats.

4.1. Demokratins dimensioner och grundvillkor

I denna uppsats undersöks de dimensioner som bedöms kunna ha betydande påverkan till varför demokratisk reträtt kan uppstå. Teorin att vissa dimensioner har betydande inverkan till demokratins tillbakagång bygger dels på Robert Dahls demokratiteori

(Dahl, 1998, 37-38) och dels på Larry Diamond och Leonardo Morlindos teori om samverkande demokratiska dimensioner. (Diamond & Morlindo, 2004, 20-21).

För att ta det från början, vad är egentligen demokrati? Begreppet används nästintill obegränsat. För de flesta innebär förmodligen också demokrati något mer än dess enklaste definition, folkstyre. Vad var och en lägger för betydelse i demokratibegreppet är individuellt kopplat till våra tankar när vi hör begreppet demokrati. På detta sätt kan en definition av demokrati sägas utgöra en sorts språkregel som ger möjlighet att formulera olika demokratiteorier. (Lundström, 2016, 19). Demokrati består därigenom av många dimensioner. I Dahls demokratiteori utgår dessa dimensioner utifrån de kriterier som Dahl ser som nödvändiga för att uppfylla det mest grundläggande för en demokrati – att medborgarna är politiskt jämlika när de bestämmer sammanslutningens politik. Detta handlar enligt Dahl om att följande kriterier måste uppfyllas:

- Effektivt deltagande: Under hela beslutsprocessen ska var och en ha lika möjlighet att uttrycka sina önskningar.
- Likvärdigt röstinflytande: Allas åsikter ska väga lika när kollektiva beslut fattas.
- Upplyst förståelse: Var och en ska ges tillräcklig tid och möjlighet att sätta sig in i frågor som det ska beslutas om.
- Kontroll av agendan: Folket ska ha en exklusiv möjlighet att bestämma vilka saker som ska upp på agendan för beslut inom den demokratiska processen.
- Inkludering av alla vuxna: Alla permanenta vuxna invånare ska ha fullständiga rättigheter utifrån de fyra första kriterierna. (Dahl, 1998, 37-38).

Enligt Dahl går det dock inte bortse från att det finns ytterligare en aspekt, utöver att demokrati ska ses som ”ett system för folklig kontroll över regeringspolitik och beslut”. Demokratin måste även ses som ”ett system av grundläggande rättigheter”. Det handlar om rättigheter, friheter och möjligheter såsom yttrande- och mötesfrihet, men även om rätten till privatliv och egendom, frihet från diskriminering m.m. Detta är fri- och rättigheter som alla är nödvändiga för att möjliggöra folklig kontroll liksom de demokratiska institutionernas funktion. Dahl ser dock dessa demokratikriterier främst som idealtyper som snarast utgör ouppnåeliga ideal. Istället menar Dahl att man måste

se på demokrati som en gradskala, utifrån i vilken grad den befintliga demokratin uppnår den utopiskt fullständiga demokratin. (Dahl, 1999, 56-57). Likväl är det värdefullt att utgå från Dahls demokratikriterier för att identifiera de aspekter som har betydande påverkan till demokratis reträtt.

Diamond & Morlindo å sin sida menar att minimikravet för demokrati är att det åtminstone finns: 1) universal rösträtt för vuxna, 2) återkommande, fria, konkurrenskraftiga och rättvisa val, 3) mer än ett seriöst politiskt parti, och 4) alternativa informationskällor. Dessutom måste det finnas en viss nivå av civil och politisk frihet som möjliggör för medborgarna att formulera och organisera sig kring sina politiska övertygelser och intressen. Det är egentligen först när en nation uppfyller dessa grundläggande minimikrav som vi kan empiriskt analysera hur väl nationen i fråga uppnår de grundläggande kriterierna för en ideal demokrati såsom politisk och civil frihet, folklig suveränitet (d.v.s. kontroll över offentlig politik) och politisk jämlikhet, liksom bredare standarder för övriga demokratiska fri- och rättigheter. (Diamond & Morlindo, 2004, 21). För att veta varför länder genomgår demokratisk transformation och för att analysera orsaker till varför demokratiska tillbakasteg sker behöver vi kunna mäta tillståndet inom demokratin. Som ett led i detta har Diamond & Morlindo satt upp 8 dimensioner som ger mått på kvalitén inom demokratin. Dessa är:

- Rättsstatsprincipen: Att allas likhet inför lagen efterlevs.
- Deltagande: Att alla ges möjlighet till deltagande i det politiska systemet.
- Konkurrens: Att de demokratiska valen är fria och rättvisa och där politiska kandidater oavsett tillhörighet kan konkurrera om makten.
- Vertikal ansvarsskyldighet: Att medborgarna kan hålla sin regering och de politiska ledarna ansvariga genom demokratiska val.
- Horisontell ansvarsskyldighet: Att demokratiska institutioner har förmåga att förhindra missbruk av andra offentliga myndigheter och politiska ledare.
- Respekt för civila och politiska friheter: Att individers rätt till demokratiska fri- och rättigheter efterlevs.
- Politisk likställighet: Att individer har samma ställning vad gäller politisk makt eller inflytande.
- Lyhörddhet: Att den politiska processen ger offentlig politik och lagar som motsvarar medborgarnas vilja.

Diamond & Morlindo menar att dessa dimensioner både överlappar och är beroende av varandra då de bildar ett system där förbättring längs en dimension kan ha inverkan på övriga. T.ex. kan ökat deltagande ge positiva effekter på likställighet och möjlighet att leva upp till ansvarsskyldighet. Dimensionernas koppling till varandra innebär att avvägningar mellan de olika dimensionerna är nödvändig då det är omöjligt att samtidigt maximera alla. (Diamond & Morlindo, 2004, 20-21).

Det finns med all säkerhet många bakomliggande orsaker till varför världen sett en negativ demokratiutveckling de senaste åren. Det finns ett otaligt antal aspekter i detta som var och en vore värdefull att studera. Genom att kombinera Dahls demokratiteori och Diamond & Morlindos teori om samverkande demokratiska dimensioner ges bra förutsättning för att konstruera en analysmodell som är lämplig för en studie om demokratiutveckling såsom denna studie om demokratins reträtt.

4.2. Liberal demokrati

Med tanke på att det finns många olika tolkningar gällande vad demokrati egentligen innebär och kan definieras som är det viktigt att tydliggöra att det är den liberala demokratin som främst avses när det hävdas att demokratin är på reträtt. Den liberala demokratin eller den konstitutionella demokratin såsom den också benämns, har nämligen kommit att dominera den moderna demokratiutvecklingen. Speciellt efter att kalla kriget tog slut kom den liberala demokratin näst intill att utgöra norm för demokratiutvecklingen. Francis Fukuyama hävdade t.ex. 1989 att slutet på det kalla kriget innebar kraftfulla skäl att tro att den liberala demokratin är idealet som i det långa perspektivet kommer att styra den materiella världen. Hans ord ”om historiens slut” har blivit smått legendariska: ”Det vi kanske bevittnar är inte bara slutet av det kalla kriget, eller passerandet av en viss period av efterkrigstidens historia, utan historiens slut som sådan: d.v.s. slutpunkten för mänsklighetens ideologiska utveckling och en generalisering av västvärldens liberala demokrati som den slutliga formen av mänskligt styrelsesätt.” (Fukuyama, 1989, 4). Den liberala demokratin finner sig förvisso idag mer ifrågasatt än vad Fukuyama föreställde sig. Trots detta är idag den liberala demokratin i det närmaste synonymt med vad vi menar när vi pratar om demokrati och demokratiska värden. När vi pratar om demokratisk reträtt handlar det således om någon form av inskränkning av de värden som den liberala demokratin bygger på.

Roland Pennock definierade liberal demokrati redan 1950 som både en ideologi och ett institutionellt system som postulerar en dynamisk jämvikt mellan två värderingar. Den första av dessa värderingar innebär majoritetsstyre och människors jämlikhet, d.v.s. att var och ens röst ska räknas som likvärdig i politiska arrangemang och att självstyre genom majoritetsbeslut är den bästa styrelseformen. Den andra värderingen innebär att individuella rättigheter och konstitutionella garantier ska råda, d.v.s. att det finns ett optimalt område där varken staten eller samhället ska interferera med enskilda i deras utövande av aktiviteter. Pennock menar att båda dessa värden som den liberala demokratin postulerar är avgörande och att ingen får tillåtas övertrumfa den andra. (Pennock, 1950 se Hacker, 1957, 1009). Just dessa två värderingar är något som än idag ses som absolut grundläggande för den liberala demokratin. Nicholas Wolterstorff använder t.ex. ett begrepp han kallar "the equal political voice interpretation of liberal democracy". Enligt Wolterstorff ska alla vuxna medborgare ha lika rätt till full politisk röst. Deras utövande av denna röst ska dessutom ske inom ramen för en konstitution som sätter gränser för hur makthavarna får behandla sina medborgare, med ett rättssystem som skyddar medborgarna mot allvarliga begränsningar i deras rätt till full politisk röst. (Wolterstorff & Cuneo, 2012, 113-114).

Både Pennock och Wolterstorff ger tämligen avskalade definitioner till den liberala demokratin som dock saknar några väsentliga dimensioner för den liberala demokratin. T.ex. tar deras definitioner inte upp de moraliska aspekterna, inte heller tar deras definitioner upp mänskliga rättigheter och friheter såsom t.ex. skydd av minoriteter, religionsfrihet och övriga medborgerliga friheter. Den liberala demokratin handlar inte minst om rättsstatsprincipen, att medborgerliga friheter behöver särskilt skydd mot missbruk från makthavare, från privata företag eller myndighetsutövande liksom från medborgarnas egna missbruk av de demokratiska rättigheterna. (Crick, 2002, 82). Sammantaget bygger den liberala demokratin på en mängd grundvillkor där inte minst de moraliska demokratiska värderingarna hos medborgarna är en förutsättning för att den liberala demokratin ska bestå. Det är när en förändring sker som innebär att något av dessa grundvillkor för den liberala demokratin inte längre uppfylls som det uppstår en tillbakagång av demokratin. För att då ändå hävda att demokratin fortsatt är intakt krävs en annan definition än just den liberala demokratin.

4.3. Populism

Stort fokus i dagens debatt gällande demokratins reträtt ges till att argumentera populismens påverkan på demokratiutvecklingen. Det finns de som hävdar att populismen utgör ett direkt demokratiskt hot likväl som det finns de som hävdar att populismen utvecklar demokratin till en bättre demokrati. (Kaltwasser, 2012, 184). De flesta är dock ense om att populismen har inverkan på den liberala demokratin varför det är viktigt att klargöra vad populism innebär.

Populism är liksom demokrati ett begrepp som de flesta har en uppfattning om men som inte har en definition som alla enas kring. Det är en term som används till att beskriva vitt skilda politiska fenomen, allt från vänsterpolitiska presidenter i Latinamerika till att beskriva högerextrema partier i Europa. Det skiljer också mellan olika delar av världen gällande vad som utgör populismens konfliktytor. I Latinamerika handlar det ofta om kritik mot klientelism och ekonomisk missförvaltning medan det i Europa ofta handlar om främlingsfientlighet och kritik mot invandring. En del av denna oklarhet och mångtydighet kring begreppet härrör från att det är få politiska rörelser som själva kallar sig populistiska. Populism är en etikett som ofta beskrivs med negativ konnotation av den sida som idag innehar makten och som utmanas av de som utmålas som populisterna. Då det är populisternas motståndare som sätter denna bild av vad som är populism utmålas också populismen ofta som ett hot mot demokratin. (Mudde & Kaltwasser, 2017, 1-2).

Det finns således många olika tolkningar och definitioner till vad populism är. Dock inkluderar de flesta formerna av populism någon form av uppmaning för att väcka sympati hos "folket" och ett fördömande av "eliten". Följaktligen är det inte alltför omtvistat att konstatera att populism alltid innebär en kritik av etablissemangen och hyllning av det "vanliga folket". (Mudde & Kaltwasser, 2017, 1-2). Bernard Crick erbjuder en tolkning av begreppet som är användbar. Han menar att populismen försöker väcka en sorts "moralisk majoritet" som består av dem som anser sig stå utanför det politiska samhället och som anser sig vara föraktade av etablissemangen. (Crick, 2002, 77). Mudde & Kaltwasser erbjuder en snarlik definition av populism som hävdar att politik borde vara ett uttryck för människors allmänna vilja. De benämner sin definition som en "thin-centered ideology" som innebär att samhället i slutändan anses vara uppdelat i två homogena och antagonistiska läger, "det rena folket" kontra "den korrupta eliten". (Mudde & Kaltwasser, 2017, 5). I denna uppsats används begreppet populism

synonymt med dessa två definitioner. Bägge definitionerna används då det i Cricks definition framgår just att folket som Mudde & Kaltwasser lyfter fram inte behöver bestå av en folklig majoritet. Det är istället de populistiska ledarna som bestämmer vilka de anser sig räkna som "folket" i den populistiska demokratin.

Att se populismen som en tunncenterad ideologi innebär att se den som knuten till eller inordnad i andra ideologier. Detta stämmer också väl in på populismen då den nästan alltid är knuten till andra ideologiska element som är avgörande för politiska projekt som tilltalar en bredare allmänhet. Således kan inte populismen i sig självt finna komplexa eller omfattande lösningar på politiska utmaningar som det moderna samhället skapar. Det är också just därför som populismen kan anta olika former beroende på hur populismens kärnbegrepp relaterar till andra ideologiers begrepp inom olika sakområden. Populismen bör snarast förstås som en slags mental karta genom vilken individer analyserar och förstår den politiska verkligheten. En del ser därigenom populismen som ett övergående fenomen, antingen misslyckas populismen eller lyckas den och inordnar sig i något större. (Mudde & Kaltwasser, 2017, 6-7). Enligt Mudde & Kaltwasser är det framförallt tre kärnbegrepp som dominerar populismen:

- **Folket:** All politisk makt i en demokrati härstammar från en kollektiv massa som utgör folket. Om folkets rättigheter inte beaktas riskerar det att leda till mobilisering och uppror. När populismen pratar om folket hänvisas ofta till kritik av den dominerande politiska kulturen i samhället, mot dess värderingar och fientlighet mot de s.k. vanliga medborgarna. Folket kan även avse ett folk som nation, där folket definieras i medborgerliga eller etniska termer. Detta innebär att olika samhällen av människor ses som specifika och unika nationer vilket vanligtvis förstärks av grundläggande myter från forna tider. (Mudde & Kaltwasser, 2017, 10-11).
- **Eliten:** Begreppet elit handlar framförallt om moral där eliten utmålas som korrupt (till skillnad från det ärliga och rena folket). Vilka som tillhör eliten varierar utifrån omständigheterna. Framförallt handlar det om en elit i form av det politiska etablissemanget men ofta avses även ledande aktörer inom ekonomi, media eller kultur. Oavsett vilken grupp av elit som avses, porträtteras dessa som en homogen korrupt grupp som arbetar mot folkets allmänna vilja och därigenom även motarbetar

nationens intressen. På detta sätt omfamnar populismen nationalismen genom att använda sig av moraliska och etniska aspekter. (Mudde & Kaltwasser, 2017, 11-14).

- Den allmänna viljan: Handlar om befolkningens förmåga att gå samman i ett samhälle och lagstifta för att upprätthålla gemensamma intressen. Synsättet om den allmänna viljan innebär att många populisterna är kritiska till det representativa valsystemet då de misstror de valda representanternas förmåga att se den allmänna viljan. De ser snarast det representativa valsystemet som en aristokratisk maktform, där medborgarna behandlas som passiva enheter som endast mobiliseras genom val för att välja representanter. Istället bejakar populisterna tanken att medborgarna själva både kan stifta lagar och verkställa dem. (Mudde & Kaltwasser, 2017, 16-17).

Det är genom att just vädja till folkets allmänna vilja som populismen agiterar för sin agenda där de tar sig rätten att utifrån sitt synsätt tala för hela folket. Detta ger populismen en stark identitet med vilken de utmanar elitens maktinnehav. Populismen kan genom detta ses som en kraft som är positiv för demokratin eftersom den försvarar principen om folklig suveränitet genom att stärka grupper som idag inte känner sig representerade av det nuvarande politiska etablissemangen. (Mudde & Kaltwasser, 2017, 16-17). Då populismen har en strikt monistisk syn (i motsats till demokratins pluralism) riskerar dock uppfattningen om en allmän vilja att leda till stöd för autokratiska tendenser. Det är också tämligen vanligt att populistiska aktörer delar en uppfattning om de politiska villkoren som ligger nära den som utvecklats av den tyska politiska teoretikern Carl Schmitt, om att en demokratisk ordning kräver ett homogent folk. I denna mening är populismens allmänna vilja baserad på en tydlig avgränsning gentemot de som inte tillhör folket och som följaktligen lämnas utanför samhällsgemenskapen. (Mudde & Kaltwasser, 2017, 18). En sådan begränsning av en nations demos kan egentligen inte ses på något annat sätt än som strikt antidemokratiskt varför det är lätt att förstå att många ser populismen som en faktor som riskerar att bidra till demokratins reträtt.

5. Material och metod

Denna uppsats består av en jämförande studie som använder beskrivande idéanalys som metod för litteraturöversikt av forskningsläget om demokratins utmaningar. Speciellt fokuseras på demokratins utmaningar i väl konsoliderade demokratier där den liberala demokratin haft starkt fotfäste minst sedan mitten av 1970-talet när det som Samuel Huntington benämner som den tredje demokrativågen tog fart. D.v.s. den tredje perioden i historien där en grupp övergår från icke-demokratiska till demokratiska regimer överträffar övergångar i motsatt riktning under en viss tidsperiod. (Huntington, 1993, 15, 21).

5.1. Litteratur och artiklar

Den litteratur som ingår i uppsatsens studie består dels av utvald vetenskaplig litteratur av forskare och författare som specialiserat sig på demokratiutveckling och demokratins utmaningar. Dessutom ingår vetenskapliga artiklar som återfinns inom samarbetet hos Project MUSE och som hittas i deras artikeldatabas. Project MUSE startades 1995 som ett samarbete mellan Johns Hopkins University Press och Milton S. Eisenhower-biblioteket, och omfattas idag av över 670 tidskrifter från 125 förlag. (Project MUSE, 2019).

Kriterierna som använts för ta fram relevant material till denna uppsats studie, utöver att texterna ska vara skrivna av framstående forskare och författare inom demokratistudier, är att den vetenskapliga litteraturen ska vara publicerad från 2015 och framåt samt att den hittas med något av följande sökord tillsammans med ett av sökorden *democracy* eller *democratic: backsliding, crisis, decline, failure, regression, weakening*.

5.2. Idéanalys

Den analysteknik som har valts som metod för denna uppsats är den beskrivande idéanalysen. Redan på 1930-talet utvecklade Herbert Tingsten en egen speciell ideologikritisk metod med namnet idékritik. Detta var föregångaren till dagens idéanalys varför Herbert Tingsten räknas som idéanalysens uppfinnare. Idéanalysen har således ett svenskt ursprung och har historiskt också främst använts i svenska forskningsstudier. (Vedung, 2018a, 155-156). Tingsten var av uppfattningen att syftet med att studera politiska budskap är att utsätta de politiska idéerna för kritisk prövning, därav använde han också namnet idékritik. Tingstens idékritik handlade om en sorts

innehållslig idéanalys där forskaren tar rollen av en i stort sett jämbördig debattdeltagare och därigenom utvecklar sina egna argument för eller mot en viss ståndpunkt. (Beckman, 2005, 13). Dock ska dagens idéanalys inte förväxlas med Tingstens idékritik då idéanalysen idag är betydligt bredare än strikt giltighetsprövande, idékritiserande eller ställningstagande som var alternativen som gavs med Tingstens idékritik. (Vedung, 2018b, 198).

Enligt Ludvig Beckman kan idéanalysen anta många olika former där dess inriktning ofta hänger tätt samman med valet av syfte och frågeställningar vid studiet av politiska budskap. Beckman menar således att beteckningen idéanalys kan ses som ett sorts samlingsnamn för olika tänkbara syften, frågeställningar och analystekniker. Idéanalysen handlar framförallt om vad som undersöks och mindre om hur det görs. (Beckman, 2005, 11). Vilken betydelse som en idéanalytisk studie lägger på kontexten varierar utifrån vad det är som studeras. Detta skiljer sig mycket beroende på hur stor hänsyn som tas till de inblandade aktörerna som framför det politiska budskapet eller om det är de politiska idéerna som studeras. Det handlar om vilket angreppssätt som väljs, huruvida det är en aktörscentrerad studie eller en idécentrerad studie. En aktörscentrerad studie ger just möjlighet att ta större hänsyn till kontexter av olika slag men behöver inte nödvändigtvis göra detta. Valet mellan dessa två olika angreppssätt, en idéorienterad studie eller en aktörsorienterad studie, handlar om skilda stilideal gällande hur forskaren bör förhålla sig till de texter som undersöks. Det handlar i stora drag huruvida fokus ska ligga på vad som sägs i en text eller på vem som säger vad. Valet mellan dessa två stilideal är således starkt kopplat till vad det är för frågeställning som undersöks. (Beckman, 2005, 17-18).

Det finns enligt Beckman framförallt tre olika spår gällande idéanalys: 1) beskrivande idéanalys, 2) idékritik: att ta ställning, och 3) förklarande idéanalys. Evert Vedung har därtill ett fjärde spår, konstruerande idéanalys. (Vedung, 2018b, 197-198). Alla dessa olika spår ligger egentligen på det logiska planet varför alla kan förekomma mer eller mindre i en och samma studie. T.ex. är det en förutsättning för de övriga spåren att den beskrivande idéanalysen finns närvarande. Detta då saker och ting, liksom argument, måste beskrivas för att det ska gå att ta ställning, förklara eller konstruera en analys. (Vedung, 2018b, 199, 207).

5.2.1. Beskrivande idéanalys

Utifrån denna uppsats syfte och forskningsfrågor framstår den beskrivande idéanalysen som mest lämplig och är den som används som analysmetod i uppsatsen.

Den beskrivande idéanalysen handlar om att beskriva andras beskrivningar och/eller beskriva andras tolkningar, värderade utsagor, rekommendationer, löften eller varningar. I den beskrivande analysen ingår det att tolka texter i bemärkelsen att fastställa deras innebörd. Den beskrivande analysen är på detta sätt en bred kategori som resulterar i beskrivningar som täcker definitioner av ord och påståenden. Den täcker även beskrivningar om hur något är, hur något var och hur något kommer att bli liksom beskrivningar av utsagor gällande andras motiv och handlingar. (Vedung, 2018b, 201). Beckman menar att den beskrivande idéanalysen även bidrar till att beskriva verkligheten. Även om den inte förklarar varför något inträffat förklarar den beskrivande idéanalysen vad fenomenet är som ligger bakom ett skeende. Att beskriva handlar inte om att enbart återge ett material utan mer om att dra slutsatser från det, att systematiskt sortera materialet för att få fram sådant som inte omedelbart eller konkret går att utläsa i materialet självt. En beskrivande idéanalys syftar dock inte till ställningstagande i de frågor eller budskap som de granskade texterna ger uttryck för. Däremot innebär den beskrivande idéanalysen att ställningstagande görs gällande hur texten, dess begrepp eller ideologisk ståndpunkt ska tolkas. (Beckman, 2005, 49-51). En beskrivande idéanalys handlar om att jämföra materialet med olika mätpunkter. För att göra sådana jämförelser måste det klargöras vilka dimensioner eller idealtyper som utgör de mätpunkter som materialet ska jämföras med. Det kan handla om att studera likheter eller skillnader gentemot en viss dimension eller idealtyp. En aspekt som ofta är intressant vid beskrivande idéanalyser är jämförelse över tid. T.ex. att jämföra hur dimensioner eller idealtyper i ett material framställs idag med hur det har framställts tidigare i historien. Detta är ett effektivt tillvägagångssätt för att analysera skillnader över tid. (Beckman, 2005, 53-54).

Grundläggande för en idéanalys är att tidigt klargöra vilka argument, påstående eller föreställningar som ska studeras i det material som ingår i studien. (Beckman, 2005, 19-20). I denna uppsats, som syftar till att undersöka bakomliggande orsaker till demokratins reträtt, handlar detta om att leta efter argument, påstående eller föreställningar som forskningslitteraturen hävdar orsakar demokratins tillbakagång. Det handlar om att undersöka de dimensioner som försvagar demokratin i förhållande till de

dimensioner som stärker demokratin. I undersökningen förekommer även texter som är normativa i sin art. T.ex. går det att skönja en viss förhandsbias i vissa av de texter som beskriver demokratiutvecklingen i USA under Donald Trumps presidentskap, en bias som till viss del förstärker dessa texters aktörsperspektiv. Tendens till att det finns viss bias i texter som beskriver Trumps presidentskap är förmodligen till viss del ofrånkomlig med tanke på den stora polarisering som idag råder inom amerikansk inrikespolitik. Att det förekommer viss förhandsbias i textmaterialet balanseras upp genom att inkludera texter med argument som motsäger de argument som kan tänkas föregås av viss bias, eller som innehåller viss förhandsbias av motsatt ståndpunkt.

5.3. Analysmodell

Utifrån Dahls demokratiteori och Diamond & Morlindos tes om samverkande demokratiska dimensioner (som redovisas ovan under teoriavsnittet) har fem aspekter identifierats som ter sig sannolika som betydande faktorer för en negativ demokratiutveckling. Dessa fem aspekter har formulerats som fem dimensioner inom demokratiutveckling. De dimensioner som kommer att användas i denna undersökning är följande:

- Politiskt ledarskap: Demokratiska ledare kontra potentiellt autokratiska ledare.
  - Dimensionen lyfter fram argument gällande vilken betydelse det politiska ledarskapet har till demokratin försvagning.
- Demokratins form: Liberal demokrati kontra populistisk demokrati.
  - Dimensionen lyfter fram argument gällande vilken betydelse kritik mot den liberala demokratin har till demokratin försvagning.
- Känsla av inkludering i samhället: Medborgarnas känsla av inkludering kontra medborgarnas känsla av exkludering.
  - Dimensionen lyfter fram argument gällande vilken betydelse medborgarnas bristande känsla av inkludering har till demokratin försvagning.
- De demokratiska institutionernas funktion: Fungerande checks and balances kontra ej fungerande checks and balances.

- Dimensionen lyfter fram argument gällande de demokratiska institutionernas förmåga att upprätthålla de demokratiska normerna genom checks and balances liksom vilken betydelse dess funktion har till demokratins försvagning.
- Tillgång till information och fakta: Korrekt informationsspridning kontra falsk informationsspridning.
  - Dimensionen lyfter fram argument gällande vilken betydelse desinformation har till demokratins försvagning.

Det resultat som analysmodellen ger presenteras och sammanställs i kronologisk ordning utifrån när de enskilda författarnas texter är publicerade. Resultatredovisningen av varje enskild författare presenteras först genom att referera den enskilde författarens argument och sedan genom att analysera den enskilde författarens argument utifrån de dimensioner som används i analysmodellen.

6. Resultatredovisning

I detta avsnitt presenteras de argument och idéer som har hittats i undersökningens material och som har bedömts utgöra viktigt inslag i den pågående debatten gällande demokratins reträtt.

6.1. Marc Plattner (2015)

Auktoritärt självförtroende

Plattner lyfter fram att demokrati ofta betraktas som en sorts global standard för politisk legitimitet och är sett som det bästa systemet för att uppnå den typ av välstånd och effektiv styrning som nästan alla länder söker. Detta är dock något som ifrågasätts alltmer. Enligt Plattner finns det tre huvudskäl till detta. För det första visar de avancerade demokratierna idag upp problem med sina ekonomiska och politiska resultat. För det andra finns det ett pånyttfött självförtroende och ökad vitalitet i vissa auktoritära länder. För det tredje har vi en skiftande geopolitisk balans mellan demokratierna och dess rivaler. (Plattner, 2015, 7). Inte minst gav den djupa globala finanskrisen 2008 och dess efterföljande ekonomiska kris inom EU-länderna bakslag för tilltron till att den liberala demokratin utgör det styrelseskick som levererar det bästa välståndet. När det dessutom finns en växande kraft i ett antal ledande auktoritära regimer, där framförallt Kina visar att det går att ta stora ekonomiska framsteg utan att

införa demokratiska reformer, väcks ökade tvivel om att demokrati verkligen är det enda lämpliga politiska systemet. Det är inte bara Kina som uppvisar en självsäkerhet som ickedemokratisk makt. Auktoritära länder såsom Ryssland, Iran och Saudiarabien är på stark frammarsch och utmanar demokratins framsteg. (Plattner, 2015, 7-8).

6.1.1. Analys

Plattner fokuserar på ekonomi och realpolitik som betydande orsaker till demokratins reträtt och berör därigenom främst dimensionen gällande demokratins form. Dagens globala världsekonomi har gett en utveckling där dagens demokratier i allt större utsträckning har svårt att möta konkurrensen från ett flertal framgångsrika auktoritära stater. När västvärldens demokratier har bekymmer (på vissa områden) att upprätthålla konkurrensen gentemot dessa framgångsrika auktoritära regimer ifrågasätts allt mer påståendet, som tidigare var en sorts sanning, om att demokratin skulle vara det bästa (enda) statsskicket för att ge medborgarna trygghet och välstånd. Det finns idag alternativ till demokratin vilket i sig innebär att det inte längre är självklart att stå upp för de demokratiska grundvärdena.

6.2. Francis Fukuyama (2015)

Misslyckad institutionalisering

Enligt Fukuyama handlar den enskilt viktigaste faktorn till demokratiska tillbakasteg om misslyckad institutionalisering och institutionsbyggande. Fukuyama menar att många nya och befintliga demokratier helt enkelt inte har lyckats uppfylla folkets krav på demokratisk ansvarsskyldighet. "Det är misslyckandet med att upprätta moderna, välstyrda stater som har varit akilleshälen för de senaste demokratiska övergångarna." (Fukuyama, 2015, 12). Den liberala demokratin genomsyras av "rule of law", d.v.s. att det är lagen som styr demokratin genom en rättsstatsprincip som gäller lika för alla. Denna rättsstatsprincip ska återspegla de värden och regler som utgör gemenskapen som skapar nationen och är bindande för alla, för de vanliga medborgarna likväl som för eliten som utövar tvångsmakt i statens namn. Om lagen inte begränsar de mäktiga, uppgår den verkställande makten snarast till maktutövande med lagen som medel. En stat utan begränsande institutioner är helt enkelt en autokrati enligt Fukuyama. (Fukuyama, 2015, 12). För att upprätthålla rättsstatsprincipen och att lagarna efterlevs krävs det en tvångsmakt med stark tro på lagens legitimitet. Den demokratiska statens

förmåga att verkställa denna tvångsmakt och upprätthålla rättsstatsprincipen är avgörande för tilltron till det demokratiska systemet. (Fukuyama, 2015, 18).

6.2.1. Analys

Fukuyama fokuserar framförallt på dimensionen om demokratins form och på bristande funktioner i de demokratiska institutionerna som orsak till demokratisk tillbakagång. Frågan är dock vilket som kommer först? Det är snarast transformering av maktförhållandena inom institutionerna som ger medborgarna sämre möjlighet till inflytande över institutionernas sammansättning och därmed också sämre möjlighet till ansvarsutkrävande. Dock har Fukuyama en poäng i att de demokratiska institutionerna spelar en nyckelroll i demokratins reträtt. Lyckas inte institutionerna uppfylla sin demokratiska funktion och säkerställa rättsstatsprincipens efterlevnad riskerar detta att skapa missnöje till det demokratiska statskicket och dess funktion. Ett sådant missnöje ger i sin tur incitament till konstitutionella förändringar som riskerar att gå i en riktning mot mindre demokrati.

6.3. Roger Eatwell & Matthew Goodwin (2018)

Nationell populism

Eatwell & Goodwin hävdar att populism är ett brett begrepp som rymmer många ideologiska riktningar. De anser dock att begreppet populism behöver nyanseras, att de allra mest extrema varianterna av populism bör räknas bort från begreppet populism. Görs denna distinktion menar de att populismen inte utgör någon antidemokratisk kraft utan kan identifieras som nationell populism. Enligt Eatwell & Goodwin är nationell populism en "ideologi som prioriterar nationens kultur och intressen, och som lovar att ge röster till ett folk som känner att de har försumrats, till och med hållits i förakt, av avlägsna och ofta korrupta eliter". (Eatwell & Goodwin, 2018, 48). Dock anser Eatwell & Goodwin att dagens debatt om populism ofta är förvrängd av felaktiga antaganden och partiskhet med vilseledande påståenden om populismens rötter. Framförallt menar de att populismen inte är någon antidemokratisk strävan. De flesta nationella populistiska väljarna vill nämligen ha mer demokrati, inte mindre. De vill ha fler folkomröstningar och ha politiska ledare som ger mer makt till folket och mindre makt till den ekonomiska och politiska eliten. Eatwell & Goodwin menar att populismen har en enande kraft i dess kritik mot eliten som de menar har blivit bortkopplad från vanliga

människors liv och oro. Det handlar om protester mot att eliten missbrukar sin makt, slösar med institutionernas utgifter och är allmänt korrupt. Det är just detta som innebär att många medborgare i dag öppet ifrågasätter sina politiska representanters pålitlighet. (Eatwell & Goodwin, 2018, xi-xii, xiv).

Eatwell & Goodwin menar att nationell populism framförallt handlar om fyra djupt rotade samhällsförändringar som skapar stor oro bland stora mängder människor. Det är samhällsförändringar som är starkt kopplade till kritik mot den liberala demokratin:

- Misstro mot politiker och institutioner: Den liberala demokratins elitistiska karaktär har skapat en känsla hos många medborgare att de inte längre har en röst i samhället. (Eatwell & Goodwin, 2018, 271-272).
- Förstörelse av den nationella kulturen: Den nationella gruppens historiska identitet och etablerade livsstilar kommer att förstöras genom invandring och hyperetnisk förändring. Övertygelsen är stor om att liberala politiker och gränsöverskridande organisationer förstör nationen genom att uppmuntra till ytterligare massinvandring samtidigt som det finns en "politiskt korrekt" agenda som försöker tysta all kritik mot detta. (Eatwell & Goodwin, 2018, xxii, 146-147, 272).
- Berövande av ekonomiska möjligheter: Den "nyliberala" globaliserade ekonomin har inneburit ökande ojämlikhet i inkomst och förmögenhet vilket gett avsaknad av tilltro för en bättre framtid. Detta handlar om en stark känsla av relativ berövning, d.v.s. vissa grupper i samhället ser sig förlora relativt andra. Det betyder att de är rädda inför framtiden, för sin egen och sina barns framtid. (Eatwell & Goodwin, 2018, xxii, 181, 213).
- Dealignment: Partianhängarskapet hos dagens väljare är betydligt mindre än under den klassiska eran med liberal demokrati som kännetecknades av lojala väljare och starka mainstreampartier. Detta innebär att västvärldens politiska system idag är mer fragmenterade och oförutsägbara än tidigare. Politiken uppfattas därigenom som mer kaotisk och mindre förutsägbar än tidigare. (Eatwell & Goodwin, 2018, xxii, 165).

Dessa fyra samhällsförändringar innebär enligt Eatwell & Goodwin att det finns ett betydande utrymme för "pool of potential". D.v.s. att det finns en potentiell samhällsgrupp som kan väckas till proteströrelse mot eliten. Detta då många människor

känner att de inte längre har en röst i politiken och som känner sig hotade av invandring och etnisk förändring. De nationella populisterna drivs av en djupare önskan om att återfå sin röst. De vill återupprätta nationalstatens roll över det globala och säkerställa att nationella identiteter besegrar det diffusa transnationella. De vill ha stabilitet och likformighet istället för den instabiliteten som följer av globalisering och snabba etniska förändringar. Framförallt vill de ha bekräftelse om att folkets vilja är det som ska bli rådande istället för individualismen hos de elitistiska liberala demokraterna. Det är just denna strävan att uppnå dessa mål som enligt Eatwell & Goodwin kännetecknar den nationella populismens rörelse. För dem handlar det om att folket åter ska få styra enligt grundtanken med demokrati, i en "ny form av demokrati där vanliga människors intressen och röster är mycket mer framträdande". (Eatwell & Goodwin, 2018, xxii-xxiii, 39, 272-273).

Eatwell & Goodwin menar att det som givit väg för den nationella populismen "vävs djupt in våra nationers struktur". Det är faktorer som förankras i motsättningarna mellan demokratins funktion på nationell nivå och en alltmer global ekonomisk marknad. (Eatwell & Goodwin, 2018, 270). Populistiska anhängare strävar efter att återställa den nationella gruppens dominans liksom dess seder och traditioner. De vill ha ett land med färre invandrare utan etniska förändringar. De vill stärka nationalstaten och minska inflytande från transnationella organ såsom t.ex. EU. Populister är enligt Eatwell & Goodwin inte på något sätt extremistiska, dock vill de ha ett demokratiskt system där deras röst ges betydande inflytande, med politiker som ser ut och låter som dem själva samt tar dem på allvar. Det handlar inte om strävan om ett jämlikare samhälle, utan om ett rättvist samhälle där den nationella gruppen prioriteras framför invandrare. Rättvisa för nationell populism är att den nationella gruppen har företräde till sysselsättning och välfärd. (Eatwell & Goodwin, 2018, 276).

6.3.1. Analys

De dimensioner som Eatwell & Goodwin behandlar handlar främst om demokratins form samt känslan av inkludering i samhället. Eatwell & Goodwin intar synen att populismen är något positivt för demokratin som i sig inte utgör något demokratisk hot. Snarast ser de populismen som en förbättrad form av demokratin som ger folket mer direktdemokrati och därigenom också gör folket mer politiskt inkluderade i samhället. Eatwell & Goodwin närmast hyllar populismens kamp för att rädda demokratin mot det

politiska etablissemangen som inte har lyckats ge medborgarna den välfärd de förväntar sig. Det finns emellertid vissa brister i deras argumentation. Även om vi, liksom vad Eatwell & Goodwin menar, nyanserar begreppet och räknar bort de mest extrema varianterna av populismen innebär deras argumentation att populismen drivs av en vilja att förändra den liberala demokratin i dess grund. Eatwell & Goodwin bidrar dock med ökad förståelse till varför populismen breder ut sig. De har säkerligen också rätt i att populismens framgång handlar just om en växande allmän uppfattning som ser den liberala demokratin som misslyckad och som antar en enande kraft i kritik mot eliten. Detta är en form av allmänt missnöje som har sin grund i de stora samhällsförändringar som har skett under de senaste årtiondena. Trots att de allra flesta fått förbättrad välfärd har den liberala demokratin inneburit att samhällsklyftorna ökat samtidigt som invandring har förändrat den demografiska sammansättningen i samhället. Det handlar om samhällsförändringar som många har svårt att hantera, där de istället lyssnar till förenklade analyser om att de styrande inte hör samman folkets vilja. Distinktionen av populism till nationell populism är ett viktigt argument då den ger alibi för den populistiska kampen om att återupprätta den "rätta" demokratin inom nationen. När tillräckligt många blir övertygade om att populismen kan ge denna rätta demokrati kommer också den liberala demokratin att tvingas till reträtt.

6.4. Steven Levitsky & Daniel Ziblatt (2018)

Bristande checks and balances

Levitsky & Ziblatt lyfter att utökningen av demokratin från andra världskrigets slut har inneburit att de politiska partiernas förmåga att agera som gatekeepers för att hålla demagogiska ledare borta från politisk inflytande idag är betydligt sämre än tidigare. (Levitsky & Ziblatt, 2018, 41). Enligt Levitsky & Ziblatt är det när demagoger ges tillträde till de demokratiska institutionerna och därmed kan förändra dessa inifrån som de verkliga utmaningarna för demokratin uppstår. Det är när de nuvarande demokratiska ledarna inte längre står upp för det demokratiska ansvaret som en nations första steg tas mot auktoritarism. (Levitsky & Ziblatt, 2018, 7). Levitsky & Ziblatt menar således att det är ett avgörande test för demokratier att lyckas hålla potentiella autokrater borta från politisk makt. Ett annat test för demokratier uppstår när en potentiell autokrat ändå har lyckats komma till makten. Detta handlar om huruvida den potentiella autokratiska ledaren kommer att undergräva de demokratiska institutionerna eller kommer att

begränsas av dem. Är konstitutionen och dess institutioner (checks and balances) tillräckligt starka för att tygla potentiella autokrater? I detta är samhällets demokratiska normer essentiella. Utan robusta normer fungerar inte de konstitutionella checks and balances som demokratins försvarsmurar. De demokratiska institutionerna riskerar istället att bli till politiska vapen för dem som kontrollerar dem mot dem som inte gör det. Det är genom att kontrollera demokratins institutioner som den demokratiskt valde potentiella autokraten undergräver demokratin. Genom att skriva om de politiska reglerna till sin egen fördel minimeras konkurrenters möjligheter att utmana om makten. (Levitsky & Ziblatt, 2018, 7-9).

De politiska partierna i en demokrati fungerar som demokratins gatekeeper genom att se till att de demokratiska normerna efterlevs. När partierna misslyckas med detta och när de politiska ledarna inte efterlever dessa normer ökar polariseringen i det politiska klimatet. Det ger en försvagning av de demokratiska normer som tydligt är "förankrad i extrem partipolarisering, en polarisering som sträcker sig utöver politiska skillnader i en existentiell konflikt om etnicitet och kultur." (Levitsky & Ziblatt, 2018, 9, 20). Det finns många exempel genom historien där demokratiskt valda ledare tagit död på demokratin efter att de kommit till makten genom regelrätta demokratiska val. Vi har t.ex. Benito Mussolini i 1920-talets Italien, Adolf Hitler i 1930-talets Tyskland, Getúlio Vargas i 1950-talets Brasilien, Alberto Fujimori i 1990-talets Peru, och vi har Hugo Chávez i 1990/2000-talets Venezuela. Dessa var alla potentiella autokrater som välkomnades till den demokratiska makten av den dåvarande demokratiska eliten. Genom att bjuda in demagogen till makten var förhoppningen att kunna kontrollera och hålla tillbaka dessa demagogers antidemokratiska krafter för att samtidigt dra nytta av deras folkliga stöd. Eliten gav således i dessa fall helt frivilligt över nycklarna till makten till en potentiell autokrat. En sådan här "abdikation från politiskt ansvar av befintliga ledare markerar ofta ett lands första steg mot auktoritarism." (Levitsky & Ziblatt, 2018, 12-13, 15-16, 18-19).

Den demokratiska reträtten påbörjas oftast genom ord och då framförallt genom det språk som demagoger använder mot konkurrenter, kritiker och institutioner som står i vägen för obegränsat maktinnehav. Extrema demagoger använder framförallt ett hårt och provocerande tilltal där de utmålar sina kritiker och konkurrenter som extrema, som nationens fiender och till och med som terrorister. T.ex. beskrev Chávez sina konkurrenter som vidriga grisar i sin ambition att komma till makten. När han blev

president fortsatte detta hårda språk genom att strikt prata om oppositionen som förrädare och fiender. Chávez är långt ifrån det enda exemplet, den ecuadorianska presidenten Rafael Correa, Turkiets Recep Tayyip Erdoğan, Italiens Silvio Berlusconi, bara för att nämna några av alla de demagoger som använt extremt språkbruk i sin väg till makten och fortsatt med det i maktställning. Donald Trump är kanske idag det allra tydligaste exemplet på en demagog som just använder extremt språkbruk för att attackera både media och rättsväsendet samt sina konkurrenter och kritiker. (Levitsky & Ziblatt, 2018, 75-76). Genom att få medborgarna att tro att detta extrema språkbruk är berättigat skapas rättfärdigande för långtgående åtgärder som strider mot de demokratiska grunderna. Genom att skapa ett klimat som bygger på fiendskap, gemensam misstro och hat skapas ett extremt polariserat samhälle. Denna polarisering är starkt söndrande och riskerar att få de oppositionella krafterna att i sin tur ta till odemokratiska metoder för att störta den sittande regimen. (Levitsky & Ziblatt, 2018, 76).

Levitsky & Ziblatt menar att demokratins institutioner med dess checks and balances fungerar sämre idag än vad de har gjort tidigare. Att en demagog såsom Trump kunde få möjlighet att ställa upp i det amerikanska presidentvalet 2016 och dessutom vinna detta val kunde ske just för att det republikanska partiet misslyckades i sin roll som demokratins gatekeeper. Centralt för Levitsky & Ziblatts tes är hur processen för hur de politiska partierna utser sina kandidater till val har förändrats. Ser man till det amerikanska tvåpartisystemet har partiernas funktion som gatekeeper historiskt prioriterats före demokratiska normer om öppenhet. Det var t.ex. inte ovanligt att det gjordes upp i slutna rum på partiernas kongresser vem som delegaterna skulle välja att stödja. Mindre grupper av mäktiga män som varken kunde ställas ansvariga inför partiet eller inför den genomsnittlige medborgaren var ofta de som egentligen avgjorde vem som slutligen blev presidentkandidat. (Levitsky & Ziblatt, 2018, 38-39, 41). Det var en föga demokratisk process men som hade förmågan att sålla bort eventuella potentiella autokrater och demagoger som presidentkandidater. Systemet gav dock möjlighet för partierna att utse presidentkandidater som inte ens hade deltagit i primärvalet före kongressen vilket medförde risken att en presidentkandidat blev utsedd utan folkligt stöd. Efter att Demokraterna hade förlorat presidentvalet 1968 med just en presidentkandidat, Hubert Humphrey, som inte hade deltagit i något primärval, initierade Demokraterna en process för att göra nomineringsprocessen mer demokratisk.

Som en följd av detta infördes det till presidentvalet 1972 bindande primärval som på ett väsentligt sätt minskade partiledningarnas grepp om presidentkandidatprocessen och istället öppnade den för väljarna. För första gången var de personer som utser partiernas presidentkandidat på kongresserna bundna att troget återspegla väljarnas vilja. Partiernas nomineringsprocess hade med ens blivit mer demokratisk. Men denna nya nomineringsprocess hade därigenom även möjliggjort att partiernas roll som gatekeeper skulle kunna kringgåas och besegras då vägen till nominering inte nödvändigtvis måste ske via partietablissemangen. (Levitsky & Ziblatt, 2018, 48-51).

Levitsky & Ziblatts hämtar stöd för sin tes om att partiernas funktion som gatekeepers idag är svagare än tidigare genom att jämföra två på ytan lika demagoger men verksamma i olika tidsepoker, Henry Ford och Donald Trump. (Levitsky & Ziblatt, 2018, 44-45, 53, 57). Ford är den moderna bilproduktionens fader och blev vida berömd och framgångsrik som företagsledare för sitt företag Ford Motor Company. Men Ford var även en demagog av stor rang. I slutet av 1910-talet och i början av 1920-talet nyttjade han sin prominenta position som en av världens rikaste män till att sprida hatfyllda konspirationsteorier mot bankirer, judar och bolsjeviker. Bl.a. publicerade han tidskrifter där han gick till ursinnig attack mot judiska bankmän och påstod att dessa konspirerade mot Amerika. Det var åsikter som nådde stor attraktion hos rasister runt om i världen. Inte minst väckte han stor beundran hos Hitler och andra blivande nazistledare såsom Heinrich Himmler. Ford blev t.o.m. 1938 belönad med Grand Cross of the German Eagle av den tyska nazistiska regeringen. (Levitsky & Ziblatt, 2018, 43). Ford var även en vida beundrad person i Amerika med politiska ambitioner att bli president. Inför presidentvalet 1924 var han en stark kandidat inför Demokraternas nomineringsprocess. Han presenterades som ett framgångsrecept där han genom sitt kändisskap, rykte som affärsman och med tillgång till obegränsad mediauppmärksamhet skulle utgöra en högst populär presidentkandidat som folket inte skulle kunna motstå. D.v.s. ungefär samma rykte som Trump presenterades med när han lanserade sig som presidentkandidat inför presidentvalet 2016. (Levitsky & Ziblatt, 2018, 43-44, 53). Genom sin popularitet nådde Ford också stora framgångar i opinionsundersökningar och såg ut att kunna besegra de övriga kandidaterna hos Demokraterna. Men på 1920-talet var det inte opinionssiffror som vägde tyngst utan det var partiledningarnas åsikter som var avgörande. I denna grupp personer som utgjorde partiledningen hos Demokraterna kom inte Ford förrän på femte plats av de 12 nominerade. Trots en folklig entusiasm

och popularitet till förmån för Ford blev han effektivt utestängd från möjligheten att kunna bli vald som Demokraternas presidentkandidat. Ford konstaterade också att systemet där partierna fullt ut kunde agera som gatekeeper inte gav honom någon chans varför han slutligen avstod från sin kandidatur med orden ”Jag kan inte tänka mig att idag acceptera någon nominering. Självklart, kan jag inte säga...vad jag kommer att göra imorgon. Det kanske kommer ett krig eller en kris av den sorten, där formalism och konstitutionalism och allt det där inte kommer att räknas...”. Ford var uppenbarligen ett århundrade för tidigt i sin ambition att bli Amerikas president. Där Ford misslyckades 1924 lyckades Trump inför presidentvalet 2016. Ford och Trumps bakgrund var liknade, deras sätt att försöka ta sig fram likaså. Det som stoppade Ford men som inte förmådde stoppa Trump var att partiernas funktion som gatekeeper var starkare 1924 än vad den var 2016. (Levitsky & Ziblatt, 2018, 44-46, 59).

En av de viktigaste demokratiska institutionerna är rättsväsendet. Detta då rättsväsendets högsta domare är de som liksom i en fotbollsmatch dömer ”matchen” och bestämmer reglerna. Att ha dessa domare på sin sida är värdefullt vilket potentiella autokrater är högst medvetna om. Således är det ofta en ambition hos potentiella autokrater när de kommer till makten, att byta ut domarna och politiskt tillsätta tjänstemän liksom andra opolitiska tjänstemän och ersätta dem med lojalister. Detta har t.ex. skett i Ungern där Viktor Orbán tagit över kontrollen genom att bemanna den konstitutionella domstolen och den nominellt oberoende åklagarmyndigheten med lojalister. Andra potentiella autokrater har använt sig av mutor och utpressningsmetoder för att skapa sin kontroll medan andra använder sig av åtalsprocesser för att få bort domare och makthavare som inte kan köpas. (Levitsky & Ziblatt, 2018, 78-79). Chávez gick till och med så långt i sin ambition till kontroll över rättsväsendet att han helt enkelt raserade de tidigare domstolarna och skapade nya som passade hans önskemål. Detta kunde ske genom att Chávez lyckades få sitt parlament att välja en konstituerande enhet som gavs makt att lösa upp samtliga demokratiska institutioner i Venezuela inklusive den högsta domstolen. (Levitsky & Ziblatt, 2018, 80-81). Det är när de högsta domarna är med på tåget som den potentiella autokraten på allvar kan ge sig på sina opponenter. Utan ett oberoende rättsväsen finns det inget som egentligen hindrar den potentiella autokraten att köpa opponenternas tystnad eller lojalitet genom mutor, eller genom att helt enkelt använda sin kontroll av domstolsväsendet till att fängsla oppositionsledare för diverse påstådda lagbrott. Genom kontroll av domstolsväsendet är det enkelt att stifta

nya lagar som begränsar oberoende media liksom oppositionell media. Likaså är det enkelt att begränsa företagsledare och andra aktörers möjlighet att finansiera oppositionspartier genom att t.ex. arrestera dem för påstådda skattebrott. (Levitsky & Ziblatt, 2018, 81, 83, 85). Det handlar ofta om ett systematisk tystande av inflytelserika röster. Målet med detta är att få viktiga oppositionsledare, mediaaktörer och företagsledare att antingen köpas över eller kringgås, vilket gör att oppositionen slutligen blir helt tandlös. Detta innebär att den potentiella autokraten vinner utan att nödvändigtvis behöva bryta reglerna. (Levitsky & Ziblatt, 2018, 87).

6.4.1. Analys

Levitsky & Ziblatt rör sig framförallt i dimensionerna om det politiska ledarskapet och de demokratiska institutionernas funktion. De ser demokratins reträtt som ett resultat av att de demokratiska institutionerna och dess checks and balances idag fungerar sämre än vad de gjorde tidigare. Det handlar bl.a. om att det politiska etablissemanget gett efter gällande krav på öppnare och mer demokratiska processer att utse de demokratiska ledarna. Den demokratiska reträtten genomförs sedan av enskilda potentiella autokrater som drivs av viljan att befästa sitt maktinnehav. Levitsky & Ziblatt har en poäng i att det demokratiska ledarskapet har potential att förändra demokratin i auktoritär riktning. Det är således demokratin i sig som utgör en potentiell risk för sin fortsatta existens genom att den demokratiska processen har svårt att hindra potentiella autokrater att ta ledarrollen. Levitsky & Ziblatts argument kan sammanfattas till en teori: Desto mer demokrati desto större risk för försvagning av de funktioner i det demokratiska systemet som ska skydda demokratin mot potentiella autokrater och demagoger. D.v.s. för mycket demokrati föder demagogiskt ledarskap och undergräver därigenom den liberala demokratin.

6.5. David Runciman (2019)

Demokratins misslyckande

Runciman menar att det är andra faktorer som idag utmanar demokratin än vad vi sett tidigare. För det första är det politiska våldet annorlunda mot förr då de stabila demokratierna idag i grunden är fredliga samhällen, vilket innebär att våra mest destruktiva impulser visar sig på andra sätt än genom öppet våld. För det andra har vår uppfattning om hotet av katastrof förändrats. Tidigare skapade utsikterna om

annalkande katastrof en galvaniserande effekt, men numera tenderar vi att bli handlingsförlamade. Vi snarast ”tvärstannar inför vår rädsla”. För det tredje, och kanske den viktigaste faktorn, dagens högteknologiska samhälle och den IT-revolution vi har upplevt har helt förändrat villkoren för demokratin. ”Vi har blivit beroende av kommunikationsformer och informationsdelning som vi varken kontrollerar eller helt förstår.” (Runciman, 2019, 4-5).

Ett kriterium för demokrati är att förlorarsidan i ett val accepterar att de har förlorat. Det är när minst två val har passerat där det skett ett maktskifte och där förlorarsidan har accepterat sin förlust som vi kan hävda att vi har en stabil demokrati. Denna demokratiska aspekt, att acceptera vinnaren i val, är också den springande punkten enligt Runciman till hur man ska se på det senaste amerikanska presidentvalet där Trump segrade. Det finns de som ser Trumps presidentskap som ett hot mot den amerikanska demokratin. Men ett betydligt större hot hade uppstått om Demokraterna inte hade accepterat valförlusten. (Runciman, 2019, 9). Hade Barack Obama vägrat att kliva av som president efter Hillary Clintons valförlust eller om de militära generalerna hade vägrat att acceptera att de i Trump fått en ny överbefälhavare hade den amerikanska demokratin varit förlorad. (Runciman, 2019, 9-10).

Det har dock hittills visat sig att den amerikanska demokratins institutioner med dess checks and balances faktiskt fungerar och hämmar Trump att kringgå institutionerna. Dock ser Trumps mest lojala anhängare detta som att det amerikanska politiska etablissemanget har nekat Trump tillgång till makten. De menar att det politiska etablissemanget har vägrat erkänna hans seger och att sedan Trumps första dag som president har hans presidentskap undergrävts. De ser detta som ett förräderi som sker bakom kulisserna och att demokratin därigenom redan har upphört att fungera. Politiska kommentatorer som är pro-Trump pratar om en sorts ”tyst kupp” där Trump och hans anhängare anklagar alla motståndare, såväl i sitt eget parti Republikanerna, som hos Demokraterna för att organisera en komplott för att störta Trump. (Runciman, 2019, 12). Trumps allra mest hårdföra motståndare menar å sin sida att trots att Trump vann presidentvalet har han inte erkänt konsekvensen av sin seger och börjat bete sig som en president. Sammantaget är detta en kamp om att acceptera den ”verkliga” historien. Det är en kamp som präglas av konspirationsteorier och alternativa fakta som bygger på antagandet att den verkliga historien endast kan förstås genom att tillföra antidemokratiska motiv på sina motståndare. På ytan ser demokratin ut som att den

fungerar, men när den andra sidan inte längre agerar efter reglerna är demokratin i fara. Det är en partifanatism som söndrar den demokratiska politiska ordningen genom avsaknad av ömsesidig tolerans gentemot politiska konkurrenter. ”Istället för inbördeskrig utan strider, har vi en verbal kamp utan inbördeskrig.” (Runciman, 2019, 13-14).

Idag är det få demokratier som är i krig, varför varken en militär katastrof eller triumf finns någonstans nära till hands. Det är föga troligt att någon statskupp kommer att ske inom de konsoliderade demokratierna då de demokratiska länderna idag är betydligt fredligare än förr, med nästan inget våldsutövande gentemot folket. Den militära kuppen är dock inte den enda sortens kupp som kan ske. Det finns kupper som inte kräver att soldater smyger in på natten för att arresteras eller mörda regeringens företrädare. Detta handlar om kupper som genomförs av regeringen själva och/eller kläs ut som något annat än en kupp. Medan den militära kuppen leder till att demokratin tydligt dödförklaras är denna typ av kupper beroende av att hävda att demokratin fortsatt är intakt. Det är också så att desto mer demokratin tas för givet av folket, desto större chans finns det för de styrande att undergräva demokratin utan att behöva störta den. Speciellt gäller detta för åtgärder som införs för att vidga de styrandes maktbefogenheter, åtgärder med vilka de starka ledarna undergräver demokratin samtidigt som de ger sken av att vara demokratins främsta förkämpar. Denna “läpparnas bekännelse” utgör enligt Runciman ett av de största hoten mot demokratin under vårt århundrade. Inte minst har vi sett demokratin undergrävas på detta sätt i länder såsom Ungern och Polen, men även i Ecuador, Filippinerna, Indien och Turkiet. (Runciman, 2019, 30-31). Det svåra är dock att uppmärksamma dessa demokratiska tillbakasteg då de sker i små stegvisa processer, till skillnad från en statskupp som är en allt-eller-inget-händelse. Att de sker i små steg innebär även att det blir svårare att agera mot dessa tillbakasteg. Demokratier som eroderar inifrån saknar ofta den gnista som tänder ett motstånd. Det finns ingen enskild händelse eller tillfälle som samlar de demokratiska krafter som behövs för att försvara de demokratiska värdena. (Runciman, 2019, 32).

Att risken för statskupper har minskat har även givit en uppgång av konspirationsteorier av olika slag. Konspirationsteorier är förvisso inget nytt. Det tillhör demokratins livsblod att föreställa sig att det finns de som i det dolda försöker undergräva demokratin. Framförallt är det de människor som känner sig uteslutna från makten som är mer benägna att stödja idén att antidemokratiska krafter har tagit makten

på deras bekostnad. (Runciman, 2019, 42). Andelen i befolkningen som tror på konspirationsteorier har visat sig i undersökningar utifrån amerikanska förhållande vara tämligen stabila. Vilka dessa är skiljer sig dock beroende vem som är president för tillfället. Är det en republikansk president tenderar konspirationsförespråkarna vara demokrater och är presidenten demokrat tenderar konspirationsförespråkarna vara republikaner. Om din sida vinner, upplevs demokratin mer meningsfull än om din sida förlorar. För vissa människor utgör nederlag bevis på att systemet är riggat mot dem. I en undersökning av de brittiska väljarna påvisades att konspirationsteorier är vanligast bland dem som stöder ett parti som inte har någon chans att vinna makten. (Runciman, 2019, 43). Det som skiljer dagens konspirationsteorier från gårdagens är att idag frodas konspirationsteorier inte enbart på förlorarsidan. Trump ändrade på detta genom att fortsätta odla konspirationsteorier även efter att han vann presidentvalet 2016. Han fortsatte sprida konspirationsteorier om att hans besegrade motståndare skulle ha stulit den så kallade folkets röst genom omfattande valfusk. Han anklagar även medierna för att medvetet skapa falska nyheter för att diskreditera hans presidentskap. Detta att konspirationsteorier frodas på både vinnarsidan och förlorarsidan är ett nytt politiskt fenomen som enbart riskerar öka polariseringen och minska tilltron till det demokratiska systemet och spä på den populism som har blivit ett allt vanligare inslag inom den demokratiska politiken. Grundtanken bakom populismen, oavsett sida av det politiska lägret, är att demokratin har stulits från folket av eliten. Konspirationsteorier utgör således logiken för populismen. Detta är något som inte enbart återfinns i den amerikanska politiken. Vi ser det t.ex. även i Polen där regeringspartiet Lag och rättvisa (PiS) upprepade gånger har skyllt på "systemet" för alla de problem som de som regering står inför. Likaså ser vi i Turkiet hur Erdoğan bemöter politiskt motstånd med standardförklaringar om att detta motstånd utgörs av fiender som konspirerar mot det turkiska folket. (Runciman, 2019, 44-45).

Anledningen till att populismens idag är på uppgång beror enligt Runciman framförallt på frånvaron av krig. Politiskt våld i en tid av populism, oavsett dess omfattning förblir begränsad, sporadisk och opportunistisk. Populism handlar inte om någon kollektiv nationell upplevelse. Tvärtom bestrider populism tanken att demokrati fortfarande är en verkligt kollektiv upplevelse. Det är omständigheter som är mycket svårare att få grogrund för i tider av krig. (Runciman, 2019, 52). Runciman menar att militära konflikter tenderar att stärka nationssamhörigheten. I dagens konsoliderade

demokratier är dock risken för krig som handlar om nationell överlevnad låg. De flesta medborgare slipper att behöva dela bördan av något krig. De krig som existerar i världen idag har istället blivit till inslag i vår "åskådardemokrati" och blivit en grogrund för konspirationsteorier. Att behöva leva med konspirationsteorier är enligt Runciman ett pris vi får betala för fred. "Konspirationsteorier är i alla fall inte det verkliga hotet, de är bara symtomen på vad som har gått fel med demokratin." (Runciman, 2019, 53-54). En ytterligare aspekt som ger grogrund för populism är ojämlikhet och ekonomiska klyftor i samhället. Detta är ett genomgående problem i moderna demokratiska samhällen. I västvärldens demokratier ser vi t.ex. idag nivåer av ekonomisk ojämlikhet som inte varit på denna nivå sedan slutet av 1800-talet. 1900-talet visade oss att den kollektiva upplevelsen av krig lyckas motverka ojämlikhet i samhället. Även om våldet och förstörelsen med de bägge världskrigen under 1900-talet var skrämmande, skapade de förhållanden genom vilka den ökande ojämlikheten kunde bringas under kontroll. Enligt Runciman finns inga bra svar på hur det går att hantera ojämlikhet som inte involverar storskaligt våld. Runciman är inte ensam om denna uppfattning, även historiken Walter Scheide menar att inget samhälle i mänsklig historia har lyckats åtgärda ökande ojämlikhet utan ingripande av storskaligt våld. Det handlar om att en kollektiv upplevelse av våld ger en upplevelse av att alla i ett samhälle lider relativt lika. Denna kollektiva upplevelse av våld kan även uppstå vid naturkatastrofer eller sjukliga epidemier. "En katastrof som utplånar de rikas egendom och liv lika effektivt som de fattigas kommer att ge ett mer jämlikt samhälle." Det ger ett jämlikare samhälle samtidigt som det kommer göra livet på jorden miserabelt. Demokratier är framgångsrika i att skapa fred som löser problem med våld. Samtidigt har våld historiskt varit en förutsättning för att lösa problemet med ojämlikhet. Hur demokratierna ska hantera detta är en utmaning just för att ojämlikhet och ekonomiska klyftor i samhället ger grogrund för populism som riskerar att slita sönder demokratin. Således kan det ses som att priset för en demokratisk utveckling är att ibland ge efter för risken för krig, kupper, väpnade övertaganden och kollaps. "Den verkliga möjligheten till demokratiskt misslyckande är en av förutsättningarna för demokratisk framgång." (Runciman, 2019, 54-55).

Det kanske allra största hotet mot demokratin är utan tvivel en global katastrof. En katastrof som tar död på allt mänskligt liv på jorden kommer obönhörligen innebära att även demokratin dör. Det kan handla om totala krig med kärnvapen, det kan handla

om klimatförändringar som gör det omöjligt att leva på jorden. Totala katastrofer skiljer sig mycket från statskupper och övriga hot mot demokratin. När en statskupp inträffar är det förvisso en katastrof för demokratin, men det är inte slutet på livet. Samhället överlever. Existentiell katastrof är däremot slutet på allt liv. (Runciman, 2019, 57, 59). Även om hotet av klimatförändringar i princip är allestädes närvarande, är det både diffust och osäkert vad det kommer att innebära. Ett totalt kärnvapenkrig skulle med ens släcka det mänskliga livet på jorden. Klimatförändringar går däremot betydligt långsammare. Jorden kommer inte att bli obeboelig över en natt. Den samlade forskarkåren kan inte heller enas om hur klimatförändringarna påverkar miljön. (Runciman, 2019, 57, 63). Miljöapokalypsen utgör en krypande katastrof men vi upplever den främst som ett rykte. Därav får inte klimatförändringar något politiskt grepp om våra fantasier eftersom det är inkrementellt och vagt. Kärnvapenkatastrof å sin sida får inte heller något politiskt grepp då det handlar om allt eller ingenting för de som drabbas. ”Det finns inget som kan göra det verkligt utan att hota att göra allt annat effektivt meningslöst.” Det är helt enkelt för enormt att ta till sig. (Runciman, 2019, 65).

En ytterligare aspekt som riskerar att utgöra en potentiell utmaning för demokratin är den teknologiska utvecklingen. Vi står inför en potentiell utveckling med artificiell intelligens (AI), d.v.s. maskiner med egna sinnen. Även om denna utveckling, om den någonsin kommer, ligger 20 år eller mer framåt i tiden är den teknologiska utvecklingen redan idag långt framskriden. Vi har redan “ointelligenta” men supereffektiva maskiner som gör mycket av arbetet i dagens samhälle. (Runciman, 2019, 67-68). Risker i detta högteknologiska samhälle är att intelligenta människor litar för mycket på dessa supereffektiva maskiner. Dagens avancerade datorer kan beräkna enorma mängder data och ge lösningar som ingen människa kommer i närheten att matcha. Dessa datorer har dock, trots sin överlägsenhet och förmåga till maskininlärning, inte möjlighet (än) att skapa intelligenta insikter. De saknar möjlighet till djup, nyans och emotionell resonans. Ändå är det just denna maskininlärning som t.ex. gör det möjligt för självkörande bilar. Utan att veta vad de gör kan idag maskiner navigera i världen mer framgångsrikt än vad människorna själva kan. En framtid där dessa maskiner dessutom skulle ha egna sinnen som långt överträffar människors förmågor innebär att vi egentligen inte har en aning om vad en sådan framtid medför för utmaningar. Det är en potentiell framtid som är som gjord för dystopiska konspirationsteorier. (Runciman, 2019, 86-87).

Redan idag utgör dock teknologin demokratiska utmaningar. Teknologin är i händerna på internationella företag såsom Facebook och Google där dessa företag på allvar kan utmana demokratier. T.ex. har Facebook betydligt fler användare än antalet medborgare i någon demokrati. (Runciman, 2019, 96). Det ger en makt som definitivt kan användas för att undergräva demokratin. På ytan kan sociala medier såsom Facebook och Twitter erbjuda en typ av direktdemokrati där alla kan delta mer aktivt och på ett mer tillgängligt sätt kan sprida sina åsikter än vad de demokratiska institutionerna medger. Men denna "sociala media-demokrati" är en farlig variant av demokrati då den saknar begränsningar i fysisk närvaro eller i människors kunskap. De sociala mediernas stora genomslag har inneburit att det är genom de sociala medierna som människor idag håller sig informerade. Våra informationssökningar och det vi läser på Internet lämnar digitala fotspår som gör att det går att hålla koll på oss. Det innebär att det möjliggörs att skraddarsy våra nyheter och få oss att enbart läsa sådant som bekräftar vår verklighetsuppfattning. Risken för spridning av falska nyheter är i detta uppenbar, där det dessutom blir allt svårare att veta om det vi läser är sant eller handlar om manipulation. Detta är också något som utnyttjas av olika krafter för politisk desinformationsspridning. T.ex. finns det digitala botar både på Facebook och Twitter som sprider falska nyheter och som engagerar sig i debatter. En sofistikerad politisk nyhetsmanipulering från främmande makter kan genom manipulering via de sociala medierna påverka utfall i demokratiska val. Inte minst har Ryssland anklagats (på till synes goda grunder) för valpåverkansattacker i västvärldens demokratier. T.ex. var valet av Trump och Brexit-omröstningen i Storbritannien åtföljd av historier om påverkansattacker. Helt klart finns det allvarliga risker för demokratin genom möjligheten till demokratisk påverkan som Internet och de sociala medierna möjliggör. (Runciman, 2019, 108-109).

6.5.1. Analys

Sammantaget listar Runciman ett brett spektrum på utmaningar för demokratin som var för sig ger värdefulla argument till varför demokratin idag är på reträtt. Dessa argument berör egentligen samtliga dimensioner i analysmodellen för denna uppsats. Det politiska ledarskapet riskerar att undergräva demokratin om ledarskapet upphör att acceptera politiska motståndare som legitima. Demokratins form och känsla av inkludering i samhället berörs genom att tydliggöra att det finns en inneboende motsats i demokratin

genom att tillståndet med demokrati ger ett fredligt samhälle som leder till att välståndet ökar mer för de redan välbeställda medborgarna. Då alltför stora samhällsklyftor ger grogrund för populism som riskerar att störta demokratin samtidigt som det är demokratin som orsakar ökande samhällsklyftor kan det tolkas just som Runciman gör. D.v.s. att en förutsättning för att demokratin långsiktigt ska bestå är att det emellanåt behövs nationella kriser såsom krig eller naturkatastrofer för att minimera de värsta samhällsklyftorna.

Medias roll har genom de sociala mediernas genomslag fått en ny roll. Människors informationsinhämtning begränsas idag ofta av algoritmer hos de plattformar som erbjuds inom de sociala medierna. Detta riskerar ett inflöde av partiska nyheter och spridning av falska nyheter genom vilka antidemokratiska krafter försöker försvaga demokratin. Dock finns det egentligen ännu inga säkra bevis för att så har skett. Många gånger handlar spridningen av fake news snarare om personer som, utan tanke på att de egentligen undergräver demokratin, vill tjäna pengar på att skapa trafik till sina Internetsidor. Det går dock inte att blunda för att vi har ett nytt sorts maktinnehav som dessa internationella storföretag såsom Facebook och Google intar, ett maktinnehav som går bortom enskilt statsskick och som på allvar har potential att utmana demokratin. Den teknologiska utvecklingen har dessutom snart passerat den mänskliga kompetensens möjlighet att förstå dess konsekvens. T.ex. är det näst intill omöjligt att föreställa sig vad en potentiell utveckling av full AI kommer att innebära för demokratin och det mänskliga livet. De demokratiska institutionerna har helt klart en viktig roll att spela genom att sätta upp spelregler som hanterar denna teknikutveckling.

6.6. Nadia Urbinati (2019)

Populistisk demokrati

Urbinati lyfter att det nu, i slutet av 2010-talet, är alltför många som ser populismen som en legitim uppmaning till att ge makten till de "vanliga många", till de som hittills fått stå tillbaka genom låga inkomster och politiskt utanförskap. (Urbinati, 2019, 8). Begreppet populism används dock fortfarande oftast på ett polemiskt sätt för att märka och stigmatisera politiska rörelser och ledare. Urbinati menar att populismen istället behöver ses som ett politiskt regeringsprojekt. Att vi ska se populismen som en transformering av grundpelarna för den moderna demokratin – folket, majoritetsprincipen och representation. Urbinati fokuserar på kapaciteten som finns hos de populistiska

rörelserna att konstruera en viss regim inom den konstitutionella demokratin. När populismen kommer i maktställning innebär det enligt Urbinati att en ny form av representativ regim har uppstått. Dock ser hon denna nya form som en sorts avart av demokratin. (Urbinati, 2019, 10).

Urbinatis utgångspunkt grundar sig i den konstitutionella demokratin (vilket egentligen är synonymt med liberal demokrati) vars kärna handlar om att skydda grundläggande demokratiska rättigheter genom att begränsa majoritetens makt i regeringsställning. Detta görs genom att tillhandahålla stabila och regelbundna möjligheter att förändra majoriteter och regeringar och genom att maktodelningsprincipen uppfylls genom ett oberoende rättsväsende. Urbinati hävdar således att populistisk demokrati är en ny form av representativ styrelseskick som innebär en direkt relation mellan ledaren och de i samhället som ledaren definierar som ”de rätta” eller ”de bra” människorna. Populismen tar sig rätten att göra en egen tolkning av ”folket” och ”majoriteten” vilket resulterar i en entusiastisk och partisk politik. Denna partiella demokrati riskerar att förvränga rättsstatsprincipen och maktodelningen och därigenom begränsa grundläggande rättigheter, den demokratiska processen och kriterierna för rättvisa eller rätt. Det är just dessa element som utgör kärnan inom konstitutionell demokrati och som har sammanflätats genom en komplex och ofta dramatisk och konfliktfylld historisk process till vad vi idag känner som den konstitutionella demokratin. Det är en process som kommer fortsätta att revidera och omforma demokratin så länge som demokratin fortsätter att existera. Populismen är således enligt Urbinati endast en av de former som en sådan revidering och transformering av demokratin kan ta. (Urbinati, 2019, 11-12).

Urbinati menar att populismens framgång bygger på exploaterande av framförallt två områden där demokratin inte lyckats uppfylla sina löften till medborgarna. För det första handlar det om att populismen profeterar på missnöje gällande växande social och ekonomisk ojämlikhet. För det andra profeterar de på tillväxten av en ”frodig och rasande global oligarki som gör suveränitet till en illusion”. Det är genom dessa ouppfyllda löften från den konstitutionella demokratin och från motsatsförhållandet mellan de få och de många som populismen finner sin växande styrka, i en antietablissemanngideologi där de väcker folkets vrede mot dagens elit. (Urbinati, 2019, 13). Urbinati hävdar att populismen är en utveckling av den representativa demokratin som vill konstruera sitt eget representativa folk och regering.

När populismen kommit i maktställning utmanar de egentligen inte själva valsystemet. Det är snarare synen på majoriteten och dess ledare som de förvandlar till en ny form av regeringsstrategi som är baserad på en direkt representation mellan folket och ledaren. (Urbinati, 2019, 16).

Att bli av med etablissemangen som ligger mellan "oss" (folket som står utanför) och staten är det centrala argumentet hos alla populistiska rörelser. När populisterna kommer i maktställning är deras mål att "bevisa att deras styrande ledare är en inkarnation av folkets röst" och därigenom har reparerat det som de tidigare påstod var fel i den konstitutionella demokratin. (Urbinati, 2019, 19-20). Populismen prioriterar kollektivet som upprätthåller ledaren i dennes beslut. Med ett sådant synsätt utgör populismen snarast en form av representativ regering som bygger på sambandet mellan ledaren och de som anses vara de "rätta" människorna. När populisterna kommer i maktställning transformerar de även den politiska kulturen till en fråga om äganderätt där de först och främst pratar om "våra rättigheter". Denna karaktärisering av populism som en föreställning av äganderätt till de politiska institutionerna är grundläggande för populismen när den väl är i maktställning. Den majoritet som populismen representerar är således inte en majoritet bland andra. Det är den "goda" majoriteten som finns både före och oberoende av politiska val. (Urbinati, 2019, 25-26). Genom språkbruket gällande rättigheter fastslår populisterna att de återkräver absolut makt över "sin" civilisation. Det blir till ett maktutövande där endast de som räknas tillhöra det populistiska folket besitter och får åtnjuta rättigheter. Folkets rättigheter går i detta före mänskliga rättigheter. Det handlar om upphävande av universalism och omfamnande av nationalism. Skulle populismen uppnå sina uttalade mål skulle det innebära att folkets processuella betydelse ersätts och att den principiella allmänheten i lagen ersätts med en socialt materiell mening och lag som bara uttrycker viljan och intressen hos en del av befolkningen. Genom att populistiska ledare identifierar "folket" som den del av befolkningen de påstår sig inkarnera blir den populistiska demokratin identifierbar som radikalt majoritetsstyre, d.v.s. makt genom en specifik majoritet som sägs vara (och som agerar som) den enda goda majoriteten som har visats sig genom val. Det är ett synsätt som innebär att oppositionen inte tillhör de "goda" människorna. (Urbinati, 2019, 27-28).

Faran med populismen enligt Urbinati är att populisterna utnyttjar dysfunktionerna inom den konstitutionella demokratin till att försöka omforma själva

konstitutionen. Detta blir extra problematiskt med tanke på att populismen är strukturellt präglad av radikal partiellhet vid tolkningen av folket och majoriteten. Detta innebär att om populismen kommer till makten är risken stor att partisystemet, rättsstatsprincipen och maktindelningen urholkas så de inte längre möter kriterierna för en konstitutionell demokrati. Populismen kan t.o.m. urholka den konstitutionella demokratin så långt att det leder till autokrati. Skulle populismen driva sin omstöpning av konstitutionen till en sådan auktoritarism upphör dock populismen att existera. Populismen är nämligen inte förenlig med icke-demokrati. Populismens öde är därigenom knuten till demokratin öde, d.v.s. ”demokrati och populism lever och dör tillsammans”. Populismen utgör således den yttersta gränsen för den konstitutionella demokratin, där nästa steg innebär att autokratiska regimer uppstår. (Urbinati, 2019, 27-28).

Urbinati poängterar att om en autokratisk ledare blir vald i ett rättvist val är detta inte något odemokratiskt. Demokratin är inte i kris bara för att den eventuellt ger oss en majoritet vi inte gillar eller som rentav är moraliskt föraktlig. Demokratin riskerar dock att hamna i kris när den får en majoritet som vill transformera demokratin till något annat än vad som idag förstås som konstitutionell demokrati. (Urbinati, 2019, 34-35). Populism riskerar att vanställa demokratin genom att omvandla den utan att förstöra den. Detta är en skillnad mot andra mer extrema rörelser såsom fascismen som snarast vill ödelägga demokratin efter att de vunnit demokratiska val. Fascismen nöjer sig inte såsom populismen med att genomföra konstitutionella förändringar. Fascismen ställer sig över folket och vill införa en egen regim för att forma samhället och det civila livet enligt sina egna principer. Populismen fortsätter dock även efter att de kommit till makten att ge en legitim roll för demokratiska val. Faktum är att valens legitimitet utgör en grundläggande dimension för populistiska regimer. Populism är således inte en variant av fascism. Likväl utformar populistiska regimer ofta politik som är retoriskt våldsam, med en politik som attackerar motståndare, som avvisar icke-medborgare och som utesluter utlänningar och invandrare. Det är dock först när en regim börjar använda konstitutionellt våld mot sina egna medborgare och börjar förtrycka politisk olikvärdande, förhindrar föreningsfrihet och yttrandefriheten som den populistiska regimen kan sägas utgöra en fascistisk regim. Trots en tydlig skillnad mellan den strikt odemokratiska fascismen och populismen finns alltid en risk med populismen, att den går steget för långt och transformeras till fascism. (Urbinati, 2019, 37, 39-41). Det är viktigt att ha med sig denna distinktion mellan fascism och populism för att förstå hur

demokratin ska hantera olikttänkande. Den demokratiska processen ger möjlighet för dissidenter att vinna val även om det innebär ett ledarskap som är splittrande. Det går dock inte att bortse från att ”enandet av alla människor under en ledare är en verklig kränkning av demokratins anda, även om metoden som används för att nå denna förening är demokratisk”. Detta tydliggör att representation genom val inte är ett tillräckligt villkor för demokratin. Demokrati handlar framför allt om hur representationen praktiseras. Det är just denna praktik av representation som populismen strävar efter att förändra. Populistiska ledare och partier strävar efter absolut majoritet. Detta är en dröm som inte lär uppfyllas så länge som möjligheten till fria och rättvisa val hålls vid liv. ”Så länge de avstår från att stänga av eller begränsa åsikts- och föreningsfriheten, förblir deras försök att uppnå en sådan majoritet bara en ouppfylld ambition. Det är därför populism ligger halvvägs mellan demokrati och fascism.” Populism utgör en demokratisk inriktning endast om den låter dess latent fascism förbli ouppfylld. (Urbinati, 2019, 37, 42-43).

Den populistiska regimen utgörs av en väsentligen fraktionerad regim. Dess ledare företräder endast en del av samhället vars behov och intressen prioriteras på de övrigas bekostnad. De påstår sig tala för hela folket samtidigt som detta folk endast inkluderar vissa delar av befolkningen. De avvisar helt andra delar, som är i utkanten för att de inte håller med den populistiska regimen eller tillhör en kultur, klass eller etnisk grupp som inte överensstämmer med idealbilden för den populistiska regimen och dess majoritet. (Urbinati, 2019, 64). För att populismen ska bli framgångsrik behöver den transformera de grundläggande demokratiska principerna. Den populistiska transformeringen leder till politik som medborgarna knappast kan kontrollera. Det handlar om en transformering som möjliggör förankring och hänförelse till en ledare och dennes majoritet enbart för att populismens framgång är beroende av ledarens auktoritet över folket och dess delar. På detta sätt är populismen ett hot mot den konstitutionella demokratin. (Urbinati, 2019, 68).

6.6.1. Analys

Urbinati intar ett synsätt till populismen där hon fokuserar på vad populismen står för när den kommer i maktställning. Detta ger ett värdefullt bidrag till förståelsen för dess påverkan på den liberala demokratin. I detta berör Urbinati ett flertal av analysmodellens dimensioner. Urbinati lyfter att både det politiska ledarskapet och den demokratiska

formen med populistisk demokrati innebär en ny form av den liberala demokratin. Urbinati har också en poäng i att det populistiska ledarskapet har en betydligt mer framträdande roll inom populistisk demokrati än vad den har i den liberala demokratin genom att den populistiska regimens ledare upprättar en direkt relation till dem som ledaren definierar som det rätta folket. Liksom Urbinati mycket riktigt påpekar innebär detta en omvälvande transformation av den representativa demokratin. Det går förvisso att fortsatt hävda att denna populistiska demokrati i högsta grad utgör en representativ demokrati då det i den populistiska regimen fortfarande innebär att makten utgår från folket som väljer sina representanter. Skillnaden är att i populistisk demokrati har den liberala demokratin syn på demos och på vad som utgör en majoritet förändrats. Genom att folket har begränsats till dem som på något sätt stödjer de populistiska ledarna eller tillhör "rätt" etnicitet, ser den populistiska representationen sig som fullkomlig. Därigenom finns det även fog för att säga att den populistiska ledaren talar för folket på ett sätt som den liberala demokratin ledare sällan kan göra. Detta går dock helt på kollision med grunden inom den liberala demokratin där tankarna om alla människors lika värde är fundamentalt. För den liberala demokratin är det odemokratiskt att utesluta oliktankande eller minoriteter vilket den populistiska regimens definition av folket och majoriteten innebär. Urbinati har en poäng i att det är först när populismen kommer i maktställning som de kan få genomslag för denna antidemokratiska inställning, att undanta delar av befolkning från att räknas till dem som utgör folket. Genom sin egen tolkning av vilka som utgör en nations demos kan den populistiska regimen förverkliga sin strävan efter absolut majoritet.

Populismen profiterar på människors bristande känsla av inkludering i samhället. En populistisk regim kommer också troligtvis med framgång öka "sitt" folks känsla av inkludering. Samtidigt kommer dock utanförskapet hos den övriga gruppen av samhällets befolkning att öka. För att långsiktigt befästa sitt maktinnehav är risken stor att en populistisk regim genomför konstitutionella förändringar för att därigenom säkerställa att de grupper som inte räknas till folket förblir utanför. Det är framförallt i detta steg som den demokratiska reträtten på allvar påbörjas. Populistisk demokrati balanserar därigenom på gränsen till ett auktoritärt styre. Utmanas den populistiska ledarens maktinnehav är det en påfallande risk att dess regim övergår till en autokrati. Men då populismen i sig hämtar sin makt från folket, kommer populismen i detta

ögonblick att upphöra liksom demokratin kommer att upphöra i det fall som en liberal demokratisk regim övergår till autokrati.

6.7. Marc Plattner (2019)

Illiberal demokrati

Marc Plattner menar att en av dagens största utmaningar för demokratin är att bemöta den dramatiska förändring som har skett i det politiska landskapet, genom framväxten av en mängd populistiska kandidater och rörelser. Orsaken till att dessa populistiska ledare kunnat vinna gehör beror enligt Plattner framför allt på att det har skett en drastisk tillbakagång i förtroendet till de politiska partierna. Denna förtroendeminskning är en direkt följd av försvagad betydelse för den politiska skiljelinjen höger-vänster. Skillnaden mellan höger och vänster har traditionellt primärt handlat om ekonomiska frågor, med vänsterpartier som vanligtvis förordar mer statliga utgifter och allierar sig med fackföreningar medan högerpartier lutar sig mer mot mindre statligt inflytande och mer marknadsinriktad politik där de premierar den privata sektorn. Idag fångar dock inte höger-vänsterskalan alla frågor som väljarna upplever som viktiga samhällsutmaningar. I takt med att skiljelinjen höger-vänster förlorar i betydelse och inte längre innefattar de viktigaste samhällsfrågorna innebär det att höger-vänsterfrågor tappar i betydelse för väljarna. Detta innebär i sin tur att de partier som strikt positionerar sig inom höger och vänster också tappar i förtroende för väljarna då de inte ser att dessa partier har lösningar på de utmaningar som de upplever som de viktigaste. (Plattner, 2019, 5). Framförallt är detta synbart i Europa och Latinamerika. T.ex. har både Tysklands kristdemokratiska union (CDU) och Tysklands socialdemokratiska parti (SPD) tappat stort i väljarstöd det senaste årtiondet på bekostnad av framgångar för det högerextrema Alternativet för Tyskland (AfD), som lyckades bli det tredje största partiet i Förbundsdagen 2018. I Brasilien innebar implosionen av center-högerpartier och försvagningen av arbetarpartiet möjlighet för högerpopulisten Jair Bolsonaro att vinna presidentvalet 2018. (Plattner, 2019, 5-6). Plattner befarar att den högerpopulism som har växt fram under de senaste decennierna, med tendenser till likgiltighet eller till och med fientlighet mot den liberala demokratin, riskerar att helt absorbera de traditionella center-högerpartierna och dess väljare. Det som främst kommer påverka demokratins framtid under den kommande perioden lär handla om kampen att motverka dessa tendenser hos

traditionella högersväljare och om hur det ska gå att förhindra de tidigare center-högersväljarna att tas upp av de högerpopulistiska krafterna. (Plattner, 2019, 7).

För att förstå den liberala demokratin och därmed även högerpopulisternas antipati mot den liberala demokratin är det viktigt att förstå både distinktionen och samspelet mellan demokrati och liberalism. Demokrati handlar om hur de styrande utses, medan liberalism utgör de begränsningar som de styrandes maktinnehav innebär. Det handlar om begränsningar som ska skydda individens rättigheter och upprätthålla rättsstatsprincipen. Dessa begränsningar är vanligtvis stadgat i en skriftlig konstitution. Demokratiutvecklingen sedan andra världskriget har skett genom en utveckling som fokuserat på den liberala ordningen vilket inneburit att den liberala demokratin har blivit normen som nästintill är synonymt med vad vi idag avser när vi pratar om demokrati. Dock är det just denna delen med liberalism som nu ifrågasätts och vars försvagning ger upphov till den demokratiska reträtt vi idag står inför. (Plattner, 2019, 7). Det finns idag de som vill utveckla en annan typ av demokrati, en demokrati utan liberalismens förtecken vilket har väckt en debatt om illiberal demokrati. Denna illiberala demokrati har sin tydligaste förespråkare i Ungerns premiärminister Orbán. Genom att hävda demokratins betydelse och samtidigt göra sig av med liberalismen, slår Orbán in på ett demokratispår som han hoppas få andra på högerkanten att följa. (Plattner, 2019, 7).

Då det finns en distinktion mellan begreppen demokrati och liberalism är det trots allt viktigt att ha med sig faktumet att de flesta västerländska demokratier anslöt sig till konstitutionalism, rättsstatsprincipen och individuella rättigheter långt innan demokratin infördes genom allmän rösträtt. Världens ledande demokratiska regimer var således liberala innan de blev demokratiska. (Plattner, 2019, 8). Den tredje vågen av demokratisering som tog sin start på 1970-talet spred dock demokratin till länder som inte hade erfarenhet av någon liberal tradition. Resultatet innebar uppkomsten av regimer som införde demokratiska val, men som inte var liberala och därigenom inte platsade i formen för liberal demokrati. En beskrivning som stämmer in i Ungerns demokratiseringsprocess. När Orbán proklamerade att ”bara för att en stat inte är liberal kan den ändå vara en demokrati” och att ”Ungern är en illiberal stat, en icke-liberal stat” menar Orbán således att Ungern har utvecklats till en annan form av demokrati än just den liberala demokratin. (Plattner, 2019, 9). Dock en form av demokrati som vi, utifrån den liberala demokratins grundsyn, ser som en demokratisk reträtt.

Denna illiberala version av demokratin har införlivats i den högerpopulistiska agendan. Den populistiska grunden bygger förvisso sin legitimitet på att den allmänna viljan ges uttryck genom legitima val och kan därigenom hävda att de är en demokratisk rörelse. Dock visar populismen tydligt sin illiberala sida när de väl kommer till makten där de såsom i Ungern genast tenderar att kränka rättsstatsprincipen, domstolarnas och mediernas oberoende liksom individer och minoriteters rättigheter. Att denna illiberalism växer fram i länder som saknar liberal tradition kanske inte är uppseendeväckande. Dock riskerar dessa tendenser att sprida sig till länder med betydligt mer liberala traditioner. (Plattner, 2019, 10). Orbán försöker även lansera sin variant av illiberal demokrati som en kristen demokrati. I detta fokuserar Orbán på tre aspekter som han menar skiljer denna kristna demokrati från den liberala demokratin. För det första menar han att den kristna demokratin prioriterar kristen kultur och motverkar den multikulturalism som den liberala demokratin gynnar. För det andra är Orbáns kristna demokrati motståndare till invandring medan den liberala demokratin generellt är för invandring. För det tredje handlar det om en kristen familjemodell som skiljer sig från den liberala demokratin mer anpassningsbara familjemodell som t.ex. tillåter homosexuella äktenskap. (Plattner, 2019, 10). Orbán vill framförallt övertyga européer som befinner sig på den konservativa sidan av dessa sociala frågor och varna dem för risken att förlora demografiskt och ideologiskt inflytande i framtiden. Termen liberal i frasen "liberal demokrati" jämförs i detta med hur termen liberal används för att karaktärisera den vänstra sidan av det politiska spektrumet. (Plattner, 2019, 11).

6.7.1. Analys

Plattner fokuserar framförallt på demokratin form och på det "dealignment" som har skett inom väljarnas partitillhörighet. Väljarna har idag betydligt mindre förtroende till politiska partier än tidigare. Detta har gett möjlighet för populistiska ledare att mobilisera ett missnöje mot det traditionella partietablissemang. Dessa populistiska ledare ger den liberala demokratin skulden för samhällets tillkortakommanden. De hävdar att det just är den liberala demokratin som orsakar att vissa människor idag saknar känsla av inkludering i samhället. Profiteringen på detta missnöje med inriktning att angripa den liberala demokratin har inneburit att det inte längre är självklart att den liberala demokratin är det bästa styrelseskicket. När människor börjar ifrågasätta den liberala demokratin värde ser de också att det finns alternativ till denna typ av

demokrati. Framförallt har den liberala demokratin börjat målas upp som ett vänsterprojekt av högerpopulistiska ledare som i sin retorik och sin praktik vill bryta med den liberala demokratis grundprinciper. Hur detta orsakar demokratis reträtt visar inte minst utvecklingen i Ungern under Orbáns ledarskap. Orbán har genom sin strävan för en illiberal demokrati steg för steg monterat ned demokratiska grundprinciper för att befästa sitt maktinnehav. När denna retorik och kritik mot den liberala demokratin vinner mark blir det enklare för populistiska ledare att vinna gehör för sin agenda. Det är också när denna retorik får genomslag som de demokratiska tillbakastegen riskerar att genomföras.

6.8. Teyssou & Spangenberg (2019)

Teyssou & Spangenberg menar att det som är nytt med dagens spridning av fake news, trots att vi idag lever i ett betydligt mer upplyst samhälle än någonsin, är svårigheten att ta reda på om något är sant eller inte. Dagens digitala informationsflöde, inte minst uppkomsten av Internets sociala medier, har inneburit en total förändring i hur information produceras och konsumeras. (Teyssou & Spangenberg, 2019, 4). Idag är det t.ex. lättare och billigare än någonsin att manipulera filmer så det nästintill är omöjligt ens för experter att avgöra dess autenticitet. Tekniken med “deep fakes” har ökat under de senaste åren. Deep fakes innebär användning av algoritmer och AI-teknik för att åstadkomma en total ansiktsrekonstruktion. Genom att skifta ansikte, med läppsynkronisering och syntetisk efterlikning av röster skapas en högst trovärdig illusion om att det är en helt annan person på filmen än i verkligheten. (Teyssou & Spangenberg, 2019, 9). Deep fakes innebär att det idag är lätt att på ett trovärdigt sätt lura människor att en viss person har sagt något specifikt budskap. För medborgarna i allmänhet är det svårt att verifiera huruvida ett sådant fejkat uttalande är sant eller inte vilket öppnar enorma möjligheter för politisk manipulation. Om vi inte ens längre kan lita på våra ögon eller öron, hur ska vi då kunna lita på det politiska systemet? (Teyssou & Spangenberg, 2019, 9-10).

6.8.1. Analys

Teyssou & Spangenberg berör framförallt dimensionen gällande medias roll och problematiken med att dagens teknologi innebär att det blir allt svårare att skilja fakta från desinformation. Vi har redan sett hur teknologin kan användas för att försöka

påverka demokratiska val. Detta är en utveckling som lär fortsätta och något som måste hanteras om förtroendet till det demokratiska statskicket inte ska undergrävas än mer. I detta högteknologiska digitala samhälle blir de oberoende medierna än viktigare för att granska makthavare och för att faktagranska informationsflöden som sprids på Internet.

7. Avslutande slutsatser

7.1. Sammanfattande analys

I detta avsnitt redovisas en sammanfattande analys utifrån de fem dimensioner som använts i uppsatsens analysmodell.

7.1.1. Politiskt ledarskap

Att det politiska ledarskapet har betydelse gällande vilken riktning den demokratiska utvecklingen tar är tydligt. Utan en politisk vilja att begränsa de demokratiska fri- och rättigheterna skulle dessa frågor som begränsar demokratin överhuvudtaget inte komma upp på den politiska dagordningen. Politiska ledare har dock en sak gemensamt oavsett om de drivs av egenintresse till sitt maktinnehav eller av mer altruistiska drivkrafter om att påverka samhällsutvecklingen till något bättre. De har större möjlighet till verklig påverkanskraft när de besitter maktinnehav att styra över de politiska besluten. Generellt sett strävar således politiska ledare efter maktinnehav när de står utanför liksom de strävar efter att befästa sitt maktinnehav när de är i maktställning. Det skiljer dock mellan det demokratiska ledarskapet och det potentiellt autokratiska ledarskapet på väsentliga områden. Framförallt skiljer det i synen på de demokratiska spelreglerna. Det demokratiska ledarskapet värderar vanligtvis dessa spelregler högt medan det potentiellt autokratiska ledarskapet snarast ser spelreglerna som hinder som antingen ska rundas eller rivas. För att förstå en nations demokratiska förändringar är det således nödvändigt att granska vilken typ av ledare det är som besitter makten i landet i fråga. Detta är något som det i princip råder konsensus om i den litteraturöversikt av materialet som har behandlats i denna uppsats.

Det som dock spretar i forskningslitteraturen är synen på när det demokratiska ledarskapet övergår till ett potentiellt autokratiskt ledarskap. Den stora skillnaden handlar framförallt om synen på det populistiska ledarskapet. Eatwell & Goodwin

menar t.ex. att det populistiska ledarskapet i större utsträckning lyssnar till folkets vilja än ledarna inom den liberala demokratin. De ser den populistiska ledaren som mer demokratisk där ev. förändringar i de demokratiska spelreglerna handlar om att ge ökad stabilitet till det demokratiska systemet. Urbinati å sin sida ser att det populistiska ledarskapet i maktställning transformerar den konstitutionella demokratin till en partiell demokrati som inte längre omfattar hela befolkningen. Med Urbinatis synsätt innebär det populistiska ledarskapet ett potentiellt autokratiskt ledarskap då det i förlängningen inte går att blunda för att det populistiska ledarskapet innebär en potentiell risk för transformation till autokrati. Detta är något som även Eatwell & Goodwin har svårigheter att på ett trovärdigt sätt förneka då de i sitt försvar till det populistiska ledarskapet är noga med att undanta de mest extrema populistiska varianterna.

En stor skillnad mellan det demokratiska ledarskapet och det potentiellt autokratiska ledarskapet är synen på politiska motståndare. Demokratiska ledare accepterar valutslag som har inneburit valförlust medan potentiella autokrater inte gör detta. Medan det demokratiska ledarskapet ser det demokratiska systemet som större än enskilt ledarskap tenderar de potentiellt autokratiska ledarna att överhuvudtaget inte acceptera sina motståndare. I både retorik och gärning angrips politiska motståndare för att därigenom undergräva deras legitimitet. Detta är något som lyfts i ett flertal texter i den granskade litteraturen och som lyfts som avgörande faktor för demokratis reträtt. T.ex. menar Runciman att det är en förutsättning för demokratin att förlorarsidan i ett val accepterar att de har förlorat liksom att vinnarsidan inte bestraffar förlorarsidan. När denna demokratiska grundregel inte respekteras är steget inte långt för att i demokratis namn införa regleringar som syftar till att begränsa ledarskapets utmanare. Även Levitsky & Ziblatt är inne på samma linje, att det potentiellt autokratiska ledarskapet tenderar att använda ett språkbruk, både i sin väg till makten liksom i sitt maktinnehav, som sätter en bild hos allmänheten att deras motståndare är nationens fiende eller terrorister som på varje sätt måste bekämpas. Det är genom ett sådant språkbruk som det potentiella ledarskapet skapar ett demokratiskt alibi för att begränsa rättigheter för sina motståndare och som de kan genomföra åtgärder som steg för steg monterar ned de demokratiska grunderna.

7.1.2. Demokratins form

Den liberala demokratin har under det senaste årtiondet blivit alltmer ifrågasatt av populistiska rörelser. Dessa populistiska krafter mobiliseras genom att kritisera den liberala demokratin för att ha skapat ett politiskt etablissemang som enbart ser till sina egna intressen och inte lyssnar till folkets önsknings eller ser folkets behov. Det är en kritik som går ut på att ge den liberala demokratin skulden för allt som inte fungerar bra i samhället och som bygger på att samla en tillräckligt stor kritisk massa i denna kritik för att kunna vinna val.

Det råder dock ingen konsensus huruvida populistiska rörelser utgör ett hot mot demokratin eller inte. Det finns de, liksom Eatwell & Goodwin, som tydligt menar att populismen är en utveckling av demokratin till mer demokrati medan andra, liksom Levitsky & Ziblatt, ser populismen snarast som ett första steg mot en mer auktoritär regim eller som Urbinati, som ser den populistiska demokratin som en ny form av konstitutionell demokrati. Oavsett ståndpunkt gällande populismens demokratiska roll prioriterar den liberala demokratin på ett betydligt tydligare sätt de demokratiska fri- och rättigheterna genom sitt universalistiska anspråk som omfattar samtliga medborgare i ett samhälle. Så länge som den liberala demokratin har ett stort stöd kommer inte heller demokratin att begränsas genom politiska beslut. Detta riskerar att ske först när populistiska rörelser och potentiella autokrater kommer i maktställning.

Populismen bygger på bandet mellan den populistiska ledaren och det folk som stödjer den populistiska rörelsen. Så länge som populismen inte är i maktställning skiljer detta egentligen inte speciellt mycket till hur övriga politiska rörelser mobiliseras. De flesta politiska partier har någon form av populistisk ådra genom att de söker ett folkligt stöd för just sin politik. Skillnaden uppstår när populismen vinner val och kan påbörja transformationen av den liberala demokratin vilket Urbinati beskriver väl. Det är en omstöpning av den liberala demokratin universalism till en partiell demokrati. Genom att populismen inför en snävare tolkning av demos, där den folkliga majoriteten hämtas från de som populismen definierar som folket, kan populismen hävda att den är bättre på att lyssna och ta hänsyn till folkets vilja. Att detta innebär försämrade rättigheter för andra samhällsgrupper och för dem som inte håller med populisterna blir underordnat då nationens intresse strikt är att se till folkets rättigheter. Det är för att befästa denna tolkning av folket som populismen tenderar att begränsa demokratin. Så länge som den populistiska demokratin själv kan bestämma ur vilken grupp som majoriteten hämtas

kan också det populistiska maktinnehavet säkerställas. Det är denna strävan om bestående maktinnehav som innebär att populismen utgör en potentiell risk för demokratisk nedgång. Den grundläggande skillnaden ligger således i den liberala demokratin pluralism gentemot populismens monism. Per definition kan egentligen inte demokrati ses vara förenlig med monism. Ser man då denna sida av populismen, att den i sitt maktinnehav strävar om att förverkliga sin tolkning av folket utgör populismen ett hot mot demokratin och som riskerar att orsaka demokratiska tillbakasteg.

7.1.3. Känsla av inkludering i samhället

En grundsten inom den liberala demokratin är just att inkludera alla medborgarna i samhället. Samtidigt har de liberala demokratierna ofta haft svårt att leva upp till dessa förväntningar om inkludering. Att människor känner sig stå utanför samhället har givetvis många olika orsaker. Det kan t.ex. handla om ekonomisk utsatthet, arbetslöshet, sjukdom eller handikapp, ensamhet, bristande språkkunskaper, tillhörande en minoritet som inte ges inflytande i samhället, o.s.v. Det handlar således om vitt spridda faktorer som kan orsaka att medborgarna inte känner att deras röst blir hörd eller räknas i den politiska verkligheten. Den gemensamma nämnaren handlar dock om ekonomiska och sociala klyftor mellan olika samhällsgrupper. Den liberala demokratin har förvisso gett ökad välfärd för i princip samtliga samhällsgrupper i de demokratiska samhällena. Samtidigt har dock denna ökade välfärd fördelats olika, där de ekonomiska klyftorna mellan de rikaste och de fattigaste har ökat betänkligt. Den relativa fattigdomen gentemot samhällets mest välbeställda har ökat stort genom den liberala demokratin framgång. Det är framförallt dessa samhällsklyftor som skapar känsla av utanförskap och som ger kraft för de populistiska rörelserna att ge röst för dessa människor som idag saknar känsla av inkludering.

Runciman väcker en tänkvärd teori om att dagens samhällsklyftor har uppstått som ett resultat av det tillstånd av fred som den liberala demokratin har medfört. Det finns således en inneboende motsättning i den liberala demokratin. Den liberala demokratin genererar förutsättning för fred och välstånd men när den liberala demokratin är så starkt konsoliderad som i västdemokratierna och existerar helt i frånvaro av krig och större naturkatastrofer leder samhällsutvecklingen till ökade samhällsklyftor som ger grogrund för missnöjesrörelser såsom populismen. Följden av långvarig framgång för den liberala demokratin är således att populismen vinner i styrka

och riskerar att demontera den liberala demokratin grundvärderingar. För att den liberala demokratin långsiktigt ska stå stark måste den finna vägar att motverka att medborgare inte känner sig inkluderade i det samhälle som den liberala demokratin bildar. Att göra demokratin mer sårbar är inte den liberala demokratin lösning. Inte heller är populismens lösning att forma en ny definition av folket någon långsiktig lösning då det enbart skapar en ny sorts elit och ett nytt utanförskap för den del som inte tillhör populismens folk. Lösningen som måste till är kort och gott minskade samhällsklyftor. Frågan är dock om den liberala demokratin maktar med att omfördela samhällets resurser utan att skapa uppror hos de som skulle förlora på en sådan omfördelning. Svårigheten ligger i att finna en balansgång till ett mer jämlikt samhälle som inkluderar de allra flesta. Hittas inte en sådan lösning är risken överhängande att när det blir tillräckligt många människor som inte känner sig inkluderade i samhället kommer dessa att ge kraft åt populistiska rörelser som potentiellt kommer att införa begränsningar för demokratin.

7.1.4. De demokratiska institutionernas funktion

De demokratiska institutionerna och dess checks and balances har en betydande funktion som ska skydda demokratin både från externa angrepp liksom från intern manipulering och maktmissbruk. Det går dock inte att hävda att det skulle vara bristande funktion hos de demokratiska institutionerna som orsakar den demokratiska reträtten. Demokratiska tillbakasteg handlar snarare om potentiella autokrater som utnyttjar bristande funktioner i de demokratiska institutionerna för att driva igenom förändringar som innebär demokratisk reträtt. Bristande funktion inom de demokratiska institutionerna kan således bidra till att möjliggöra för potentiella autokrater att ta över institutionerna och förändra dess regelverk inifrån. Liksom Levitsky & Ziblat argumenterar har det historiskt funnits en ambition med de demokratiska institutionernas funktion att förhindra potentiella autokrater att komma till makten och utmana demokratin. Den demokratiska utvecklingen har dock medfört att de demokratiska institutionerna idag inte förmår att hålla potentiella autokrater borta från makten. Men egentligen har det under hela den liberala demokratin historia funnits exempel där potentiella autokrater lyckats komma till makten genom demokratiska val.

Denna funktion, att de demokratiska institutionerna ska utgöra ett skyddande filter för demokratin har förvisso blivit svagare genom demokratiutvecklingen som gett

ökad demokrati och större transparens i den demokratiska processen. Detta är dock inget som behöver ses som alarmerande. Det är knappast heller önskvärt att backa den demokratiska utvecklingen och t.ex. införa begränsningar gällande vilka som ska tillåtas vara valbara i demokratiska val. Det må vara demokratins baksida att det kan vara fullt demokratisk att välja autokratiska ledare. Skulle dock inte denna möjlighet finnas, skulle vi inte heller kunna säga att demokratin existerar. Vad demokratin däremot fortsatt måste kräva av de demokratiska institutionerna och dess checks and balances är att de förhindrar potentiella autokrater och andra aktörer att förändra de demokratiska spelreglerna för sin egen vinnings skull när de har kommit i maktställning. Tillräckligt starka konstitutionella regler som är beständiga mot potentiella autokraters påtryckningar är nödvändiga. Det ska helt enkelt inte gå att genomföra konstitutionella förändringar som steg för steg monterar ned demokratin. Få konstitutioner är dock så starka att det inte på något sätt går att kringgå dem eller förändra dem om den politiska viljan till detta är tillräckligt stark över tid.

De demokratiska institutionerna är av stor betydelse för den demokratiska funktionen och för ett lands styre. För en potentiell autokrat är det av stort värde att få tillträde till dessa institutioner och genom dess försorg bekämpa konkurrenter för sin egen vinnings skull. Därav är det inte heller ovanligt att potentiella autokrater som kommer i maktställning också vill genomföra konstitutionella förändringar som ger dem inflytande över dessa demokratiska institutioner. Detta är förändringar som innebär avsteg från den liberala demokratins grundprinciper och som riskerar att leda till demokratiska tillbakasteg. De demokratiska institutionerna har en nyckelroll i den demokratiska reträtten. Inte som någon orsakande faktor men som ett verktyg för dem som vill se en svagare demokrati.

7.1.5. Tillgång till information och fakta

Information och fakta är idag något förgängligt. Vad som utgör fakta tenderar också att i allt större omfattning vara en tolkningsfråga där den som lyckas få bäst spridning tenderar få störst tilltro. Dagens digitala teknik innebär att informationsflöden är snabbare än någonsin. Information når på någon sekund en global spridning. Liksom Teyssou & Spangenberg beskriver det, innebär den massiva informationsmängd som människor får till sig 24/7 året runt att det idag är svårt att skilja fakta från desinformation. Detta är något som idag utnyttjas av demagoger, potentiella autokrater,

utländska regimer, globala företag, politiska partier och många andra till att få spridning för just sitt budskap och för att förverkliga just sin agenda.

En strategi som har blivit allt mer vanlig hos dagens demagoger är att undergräva medias roll genom att sätta en bild av att traditionella media endast sprider “fake news” och är partiskt negativa i sin rapportering. Fake news etablerades på allvar som begrepp inför det amerikanska presidentvalet 2016. Inte minst blev det stor uppmärksamhet när Trumps rådgivare Kellyanne Conway försvarade ett bevisligen falskt påstående från Trumps pressekreterare Sean Spicer om att Trump hade haft den största publiken någonsin under en presidents invigningsceremoni. Conway hävdade med bestämdhet att detta påstående inte var falskt utan enbart handlade om “alternativ fakta”. Trump och hans administration har därefter konsekvent återkommit med starka attacker mot media, med anklagelser om fake news och att media är “fake media”. (Revesz, 2017). Att politiska ledare kan strunta i vad som är verklig sanning och fakta för att konstruera en egen sanning, en egen alternativ fakta är något nytt. Alternativ fakta är inte detsamma som fakta men ses idag som detsamma av många i ett alltmer polariserat samhälle. Det viktigaste är numera att den alternativa faktan passar de personliga åsikterna och inte misskrediterar den personliga “sanningen”. Att den alternativa faktan står i strid med annan fakta bemöts ofta med att den andra faktan enbart rör sig om just fake news. Osäkerheten gällande vad som är sant eller inte riskerar att undergräva tilltron till demokratin i stort.

Traditionellt har media haft en avgörande demokratisk roll. Media har genom sin granskande roll kunnat nagelfara makthavares förhållande och därigenom varit en begränsande faktor för maktmissbruk. Detta är dock en roll som kräver tillit. När medias roll beskrivs som falsk och partisk undergrävs detta förtroende hos stora delar av allmänheten. En allmänhet som idag i allt större omfattning tar del av nyheter och information från de plattformar och kanaler som de använder på Internet. Allmänhetens inflöde av information styrs idag alltmer av algoritmer i applikationer på internet. Genom den digitala tekniken levereras i stort endast de nyheter och den information som dessa algoritmer tror sig veta att just jag som användare vill läsa. Det är ett upplägg som är som gjort för manipulation. Den som styr dessa algoritmer kan också styra vilken information som individerna ska uppleva som sanningar. Desinformation flödar idag på Internet och även för de allra mest kritiskt källgranskande individerna kan det vara svårt att avgöra om en viss nyhet verkligen bygger på fakta. Potentiella autokrater, främmande

makter eller andra som på något sätt vill undergräva den nationella demokratin har genom dagens informationsflöde i stort sett obegränsade möjligheter att väcka folkligt missnöje eller sympatier för en viss agenda. Fakta har i detta informationsflöde blivit underordnat den individuella känslan av hur något bör vara. Det är ett informationsflöde som utgör en potentiell risk för dagens demokratiska system.

7.2. Besvarande av forskningsfrågorna

I detta avsnitt redovisas de svar litteraturöversikten har funnit till uppsatsens frågeställningar.

7.2.1. Anses det inom aktuell forskning att det har skett en försvagning av demokratin?

Litteraturöversikten finner en tämligen stor enighet om att det har skett en demokratisk tillbakagång såsom statistiken från Freedom House visar. Det finns stöd i den undersökta litteraturen för att denna tillbakagång framför allt handlar om att demokratin försvagas genom konstitutionella förändringar. Förändringar som ger minskat oberoende för rättsväsendet och sämre möjlighet för fungerande checks and balances. Likaså finns det visst stöd för argument såsom att demokratin tenderar att försvagas genom att populismens monism tränger bort pluralismen inom den liberala demokratin, vilket ger en ny begränsande definition av demos. Det är en demokratisk transformation till en populistisk demokrati som tillåter sig begränsa demos och där demokratiska fri- och rättigheter endast erkänns för de som definieras som "rätt" folk.

7.2.2. Vilka orsaker anges inom aktuell forskning till att demokratin försvagas?

Det råder ingen fullkomlig konsensus till varför demokratin är på tillbakagång. Dock finns det en viss röd tråd i den granskade litteraturen till vissa av de orsaker som var och en av författarna tar upp. Denna röda tråd handlar om det politiska ledarskapet, försvagade demokratiska institutioner och populistiska strömningar som förändrar synen på demokrati. Litteraturöversikten visar t.ex. att det råder någorlunda konsensus inom den undersökta forskningslitteraturen till att det politiska ledarskapet spelar en avgörande roll då det är när en potentiell autokrat getts möjlighet till maktinnehav som demokratiska tillbakasteg lyckas genomföras. Det finns även någorlunda konsensus till att de demokratiska institutionernas funktion inte alltid är tillräckligt motståndskraftiga

gentemot potentiella autokraters ambitioner att utnyttja institutionerna för att befästa sitt maktinnehav. Konstitutioner är inte alltid tillräckligt starka för att stå emot förändringar som stärker det potentiellt autokratiska ledarskapet på den liberala demokratin bekostnad. Det finns även visst stöd i majoriteten av de granskade texterna att populistiska ledare och rörelser transformerar den liberala demokratin på ett sätt som innebär begränsningar för demokratin. Att populistisk demokrati innebär en ny form av demokrati som snarast innebär en partiell demokrati. Likaså finns det någorlunda konsensus i att populismen utgör en potentiell risk för demokratisk tillbakagång genom att den populistiska demokratin utgör en demokratisk form som placerar sig mellan den liberala demokratin och autokrati. I detta gränsland behövs det inte mycket för att den populistiska demokratin ska övergå till autokrati.

7.2.3. Visar aktuell forskning att alltför högt deltagande och öppenhet i demokratiska processer riskerar att leda till att den liberala demokratin försvagas?

Litteraturöversikten ger inget entydigt stöd för denna frågeställning. Dock påvisas att ökad demokrati har inneburit en försvagning i partiernas roll som gatekeepers vars funktion är tänkt att hålla potentiella autokrater utanför makten. Genom utökad demokrati och med större transparens i de demokratiska processerna är risken idag mer påtaglig än tidigare att en potentiell autokrat ska lyckas vinna val och nå maktposition. En potentiell autokrat utgör i sig en ökad risk för att demokratiska normer och institutioner undergrävs. Detta innebär att det kan ses som att utökad demokrati ökar risken för att den liberala demokratin i förlängningen försvagas.

7.2.4. Går det att finna belägg inom aktuell forskning att demokratin försvagning påverkar synen på begreppet demokrati?

Det finns visst belägg i majoriteten av den granskade litteraturen till att den demokratiska transformationen till populistisk demokrati innebär en förändrad syn på demokrati, detta genom att synen på vilka som omfattas av demokratin tenderar att förändras i takt med att populismen stärks. Vilka som utgör folket i den populistiska formen av demokrati skiljer sig väsentligt gentemot vilka som utgör folket i den liberala demokratin. Likaså finns det visst konsensus till att den populistiska demokratin medför förändrad syn på politiska konkurrenter där dessa tenderar att ses som illegitima och som demokratin fiender.

7.3. Slutord

Syftet med denna uppsats har varit att bringa ordning i dagens idédebatt om orsaker till att det sker demokratiska tillbakasteg. Uppsatsens litteraturöversikt har lyckats identifiera några huvudspår och har också lyckats finna några gemensamma orsaksfaktorer till den demokratiska reträtten. Dock är det svårt att hävda att resultatet av denna litteraturöversikt har nått någon teoretisk mättnad. För att nå en teoretisk mättnad hade det behövts ett betydligt större urval ur den stora mängd forskningslitteratur som författats gällande demokratins tillbakasteg och utmaningar. Avgränsningen till de fem dimensioner som bedömts ha mest betydande inverkan till negativ demokratiutveckling inom konsoliderade demokratier har dock möjliggjort att det trots denna begränsning i urvalet av texter går att hävda att viss ordning i idédebatten har uppnåtts genom uppsatsens undersökning.

Genom resultatredovisningen framkommer det att det finns stöd för att den långvariga liberala demokratin har inneburit ett tillstånd av fred som skapat ökad tillväxt och välbefinnande för samhällsmedborgarna som har fördelats ojämnt i samhället. Detta har gett växande sociala och ekonomiska samhällsklyftor där stora grupper inte längre känner sig inkluderade i samhället vilket i sin tur har banat väg för populistiska rörelser och potentiellt autokratiska ledare. Det finns även visst stöd för att dessa potentiella autokrater numera har lättare att vinna val genom att ökad demokrati har försvagat de demokratiska institutionernas funktion att agera som gatekeepers, och hålla demokratin säker från potentiella autokraters ambitioner att transformera den liberala demokratin. Tillståndet med långvarig liberal demokrati och demokratiutveckling med ökad demokrati och transparens i de demokratiska processerna har inneburit att populistiska rörelser idag har lyckats mobiliseras och vinna inflytande. På sina håll har populistiska ledare även kommit i maktställning och lyckats transformera demokratin till en sorts populistisk demokrati, vilken utgör avsteg från grundläggande demokratiska värden och innebär en potentiell risk för demokratisk reträtt. Således visar denna uppsats undersökning att forskningslitteraturen ger ett visst stöd för uppsatsens hypotes: Desto mer demokrati desto större risk att det demokratiska systemet försvagas.

7.4. Förslag till fortsatt forskning

För vidare forskning och som uppföljning till denna uppsats vore det av intresse att genomföra mer djupgående empiriska studier av demokratiutveckling. Inte minst vore

det av intresse att undersöka geopolitiska faktorerers påverkan till demokratiutveckling liksom vilken inverkan religion kan ha för ett lands demokratiutveckling.

Den geopolitiska maktbalansen är inne i ett betydande skifte och ger ett nytt omvärldsläge. Vi ser detta t.ex. genom att Ryssland åter seglat upp som en geopolitisk maktspelare liksom att USA:s hegemoniska position som världsledare försvagas allt mer. Vi har Kina som börjat ta ett allt starkare grepp med en ekonomisk tillväxt som utmanar västvärlden över hela världen. (Totalförsvarsstiftelsen, 2019). Det är ett nytt geopolitiskt läge där västvärldens demokratier i allt högre grad ser sig utmanade av ekonomiskt starkare och militärt mer aggressiva autokratier samtidigt som den interna politiska splittringen riskerar att söndra de västerländska demokratierna inifrån. Inte minst ser vi att utvecklingen i EU efter Brexit fortsatt är oviss samtidigt som den politiska situationen i många europeiska länder är smått kaotiska med allt svårare regeringsbildningar och en alltmer utbredd högerpopulistisk nationalism. (Fusaro, 2019: BBC, 2019). Det finns också mycket som tyder på att geopolitik kommer att få en betydligt större betydelse. Inte minst riskerar klimatutmaningarna att leda till att många områden som idag är välbefolkade kommer att bli obeboeliga, där tillgången till vatten förmodligen kommer att bli geopolitisk hårdvaluta. Detta innebär risk för folkvandringar med klimatflyktingar som flyr för överlevnad. (Griffiths, 2019). Hur demokratin ska bestå detta nya geopolitiska läge är av intresse att studera närmre. T.ex. vore det av intresse att empiriskt studera hur dagens flyktingströmmar påverkar synen på demokratin.

För vidare studier vore det även av intresse att studera religionens påverkan till demokratiutveckling. Att religion kan ha negativ påverkan på demokratiutveckling visar inte minst historik från Mellanöstern och Nordafrika där försök till positiv demokratiutveckling har begränsats när religiösa autokratier stärkt sin makt. Det är idag även många som också målar upp Islam som ett hot mot västvärldens demokratier. (Ammerman & Davie, 2019). Av intresse i detta vore att studera huruvida sekularisering är en förutsättning för positiv demokratiutveckling. Vad händer t.ex. i tidigare starkt sekulära samhällen när demografin förändras till en befolkning där en betydande grupp har en stark religiös övertygelse?

8. Källförteckning

8.1. Litteratur

Beckman, Ludvig (2005). *Grundbok i idéanalys*. Stockholm: Santérus.

Crick, Bernard (2002). *Democracy A very short introduction*. New York: Oxford University Press.

Dahl, Robert A. (1998). *On democracy*. New Haven: Yale University Press.

Eatwell, Roger & Goodwin, Matthew (2018). *National populism : The Revolt Against Liberal Democracy*. London: Penguin Press.

Huntington, Samuel P. (1993). *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*. Norman: University of Oklahoma Press. [E-bok]

Levitsky, Steven & Ziblatt, Daniel (2018). *How Democracies Die*. London: Penguin Books Ltd.

Lundström, Mats (2016). Demokrati. I Beckman, Ludvig & Ulf Mörkersson (red.). *Politisk teori*. Stockholm: Liber AB

Mudde, Cas & Kaltwasser, Rovira Critsóbal (2017). *Populism : a very short introduction*. New York: Oxford University Press.

Plattner, Marc F. (2015). Introduction. I Diamond, Larry & Plattner, Marc F. (ed.). *Democracy in Decline?* Baltimore: Johns Hopkins University Press.

Runciman, David (2019). *How democracy ends*. London. Profile Books LTD.

Stewart, Patrick (2013). The Evolving Structures of World Politics, 1991-2011. I Lundestad, Geir (ed.). *International Relations since the End of the Cold War : New and Old Dimensions*. Oxford: Oxford University Press.

Teyssou, Denis & Spangenberg, Jochen (2019). I Mezaris, Vasileios., Nixon, Lyndon., Papadopoulos, Symeon och Teyssou, Denis (ed.). *Video Verification in the Fake News Era*. Cham: Springer International Publishing.

Urbinati, Nadia. (2019). *Me the People : How Populism Transforms Democracy*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press. [E-bok]

Wolterstorff, Nicholas & Cuneo, Terence (2012). *Understanding liberal democracy essays in political philosophy*. Oxford: Oxford University Press.

8.2. Publikationer

Dahl, Robert A. (1999). Kan internationella organisationer vara demokratiska? I Amnå, Erik (red.). *Bör demokratin avnationaliseras?* Demokratiutredningen. Skrift 21. SOU 1999:11, ss.55-78.

Diamond, Larry & Morlino, Leonardo (2004). The Quality of Democracy: An Overview. *Journal of Democracy*, 15(4), ss.20-31

Fukuyama, Francis (1989). The End of History? *The National Interest*, (16), ss.3-18.

Fukuyama, Francis (2013). The “End of History” 20 Years Later. *New Perspectives Quarterly*, 30(4), ss.31-39.

Fukuyama, Francis (2015). Why Is Democracy Performing So Poorly? *Journal of Democracy*, 26(1), ss.11-20.

Hacker, Andrew (1957). Liberal Democracy and Social Control. *The American Political Science Review*, 51(4), ss.1009-1026.

Kaltwasser, Cristóbal Rovira (2012). The ambivalence of populism: threat and corrective for democracy. *Democratization*, 19(2), ss.184-208.

Plattner, Marc F. (2019). Illiberal Democracy and the Struggle on the Right. *Journal of Democracy*, 30(1), ss.5-19.

Vedung, Evert (2018a). Idéanalys från ankdamm till universums mitt. *Statsvetenskaplig Tidskrift*, 120(2), ss.155-195.

Vedung, Evert (2018b). Fyra typer av statsvetenskaplig idéanalys. *Statsvetenskaplig Tidskrift*, 120(2), ss.197-235.

8.3. Elektroniska källor

Ammerman, Nancy & Davie, Grace (2019). *Is religion bad for democracy?*. The Conversation. Tillgänglig online på: <https://theconversation.com/is-religion-bad-for-democracy-97351> [Hämtad 2 dec. 2019].

BBC (2019). *The right-wing nationalists shaking up Europe*. BBC News. Tillgänglig online på: <https://www.bbc.com/news/world-europe-36130006> [Hämtad 2 dec. 2019].

Freedom House (2019). *Freedom in the World 2019*. Freedomhouse.org. Tillgänglig online på: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2019> [Hämtad 14 sep. 2019].

Fusaro, Carlo (2019). *The End of Parliamentary Government in Europe*. Verfassungsblog. Tillgänglig online på: <https://verfassungsblog.de/the-end-of-parliamentary-government-in-europe/> [Hämtad 2 dec. 2019].

Griffiths, James (2019). *What happens when parts of South Asia become unlivable?*. CNN. Tillgänglig online på: <https://edition.cnn.com/2019/07/17/asia/india-nepal-flooding-climate-refugees-intl-hnk/index.html> [Hämtad 2 dec. 2019].

Project MUSE (2019). *MUSE Story*. Project Muse. Tillgänglig online på: <https://about.muse.jhu.edu/about/story/> [Hämtad 11 okt. 2019].

Revesz, Rachael (2017). *Kellyanne Conway says Sean Spicer gave 'alternative facts' at his first press briefing*. The Independent, 22 jan. Tillgänglig online på: <https://www.independent.co.uk/news/world/americas/kellyanne-conway-sean-spicer-alternative-facts-lies-press-briefing-donald-trump-administration-a7540441.html> [Hämtad 23 okt. 2019].

Roser, Max (2019). *Democracy*. Our World in Data. Tillgänglig online på:
<https://ourworldindata.org/democracy> [Hämtad 14 sep. 2019].

Totalförsvarsstiftelsen. (2019). *Det geopolitiska landskapet 2019*. Totalforsvar.org
Tillgänglig online på: <http://totalforsvar.org/totalforsvar/det-geopolitiska-landskapet-2019/> [Hämtad 2 dec. 2019].